

Δραματική Ποίηση
Ευριπίδη *Ελένη*

Μετάφραση: Τάσος Ρούσσος

Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 1ος

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ

Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων

βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού

εκπαιδευτικού υλικού με βάση το

ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου

Γεώργιος Κ. Παληός

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από

το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και

25% από εθνικούς πόρους.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Νικόλαος Δεσύπρης, Φιλολόγος
Εκπ/κός Β/θμιας Εκπαίδευσης
Δημήτρης Παπαγεωργάκης,
Φιλολόγος *Εκπ/κός Β/θμιας Εκπ.*
Χρήστος Ράμμος, Φιλολόγος
Εκπ/κός Β/θμιας Εκπ.
Κωνσταντίνα Τσενέ, Φιλολόγος
Εκπ/κός Β/θμιας Εκπ.

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Κυριακή Γουδέλη, *Επ. Καθηγ.*
του Παν/μίου Πατρών
Αιμιλία Βλαχογιάννη, *Σχολ. Σύμβ.*
Αλεξάνδρα Μυλωνά, Φιλολόγος,
Εκπ/κός Β/θμιας Εκπ/σης

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Δέσποινα Μπαλιάμη, Φιλολόγος

Στη συγγραφή του α' μέρους (1/3)
έλαβε μέρος και ο Βασ. Τσάφος,
Πάρεδρος ε.θ. του Παιδ. Ινστιτούτου

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Χριστίνα Αργυροπούλου

Σύμβουλος Π.Ι.

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

**Χρυσούλα Βέικου, Σύμβουλος
του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου**

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

**Θεατρική μάσκα (αφίσα του Εθνικού
Θεάτρου, Επιδαύρια 1982)**

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας
Αποφ. 16158/6-11-06 και
75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Νικόλαος Δεσύπρης
Δημήτριος Παπαγεωργάκης
Χρήστος Ράμμος
Κωνσταντίνα Τσενέ**

**ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ**

**Δραματική Ποίηση
Ευριπίδη *Ελένη***

Μετάφραση: Τάσος Ρούσσος

Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 1ος

Τα φώτα του θεάτρου ανάβουν. Οι θεατές παίρνουν τις θέσεις τους. Σιγοκουβεντιάζουν και περιμένουν. Πρώτο, δεύτερο, τρίτο κουδούνι, σβήνουν τα φώτα. Αρχίζει η παράσταση. Τη στιγμή αυτή κανείς μάλλον θεατής δεν αναρωτιέται πόσο μακρινές είναι οι ρίζες της παράστασης που ξετυλίγεται μπροστά στα μάτια του.

Αθήνα... 2.500 περίπου χρόνια πριν... Άνοιξη του 412 π.Χ. Το λιμάνι του Πειραιά, παρά τον πόλεμο, είναι γεμάτο ζωή. Πλήθος ανθρώπων από διάφορες περιοχές

καταφθάνει στην Αθήνα. Έχουν αρχίσει, όπως κάθε χρόνο, τα Μεγάλα Διονύσια, η λαμπρή γιορτή προς τιμή του θεού του κρασιού, του Διονύσου. Μια ανάσα χαράς για την πόλη, που ζει εδώ και 19 χρόνια τον Πελοποννησιακό πόλεμο, έναν πόλεμο που δε φαίνεται να έχει τελειωμό. Οι Αθηναίοι ακόμη δεν μπορούν να πιστέψουν ότι η πανίσχυρη στρατιά τους νικήθηκε τελικά στη Σικελία. Αναρωτιούνται τι έφταιξε και ανησυχούν για το μέλλον, ένα μέλλον που μοιάζει ζοφερό. Οι Σπαρτιάτες έχουν καταλάβει τη Δεκέλεια και απειλούν την Αττική.

Κι όμως οι Αθηναίοι θα τιμήσουν και πάλι τη γιορτή τους. Με τις πρώτες ακτίνες του ήλιου οι δρόμοι γεμίζουν. Ξημερώνει η μέρα που αρχίζουν οι δραματικοί αγώνες.

Χιλιάδες θεατές κατευθύνονται προς το θέατρο του Διονύσου, κάτω από την Ακρόπολη. Ανάμεσά τους ένας έφηβος με τον πατέρα του. Ντυμένοι με κομψά ρούχα και με στεφάνια στα μαλλιά ανηφορίζουν κι αυτοί. Δείχνουν να λογομαχούν. Ο έφηβος ανυπομονεί να δει την παράσταση. Ο πατέρας του όμως δε συμερίζεται την αδημονία του.

– Ο Ευριπίδης... Μα τι έχετε πάθει εσείς οι νέοι και σας αρέσει ο Ευριπίδης;, τον ρωτάει μάλλον περιπαικτικά. Εμένα ποτέ δε με ενθουσίασε.

– Δεν έχεις δίκιο. Είναι μεγάλο ταλέντο.

– Σαν να ακούς τους σοφιστές..., λέει ο πατέρας. Τα έργα του είναι γεμάτα από τις ιδέες τους. Οι σοφιστές βάλανε κι αυτοί το χεράκι

τους για την κατρακύλα της πόλης μας. Κάποτε υπήρχε σεβασμός στους μεγαλύτερους, στους άρχοντες, στις παλιές και μεγάλες οικογένειες. Κι ήρθαν αυτοί...

– Και μας ξύπνησαν, τον διακόπτει απότομα ο γιος.

– Μας έδειξαν ότι πρέπει να εμπιστευόμαστε τη λογική μας· ότι όλοι, φτωχοί και πλούσιοι, μπορούν να διοικήσουν την πόλη μας, συμπληρώνει ένας που έτυχε να περπατά δίπλα τους.

– Ότι δίκιο και άδικο είναι έννοιες σχετικές, τον προλαβαίνει ο πατέρας, ότι για τίποτε δεν μπορούμε να είμαστε βέβαιοι.

– Μα δεν είναι όλα αβέβαια;, αναρωτιέται ο νέος.

– Και το χειρότερο, λένε ότι δεν υπάρχουν θεοί, συνεχίζει απτόητος ο πατέρας.

- Αυτά δε μας τα λες όμως ε;
- Όπως πάντα υπερβάλλεις, διαμαρτύρεται ο νεαρός. Μερικοί το παράκαναν, όχι όμως και όλοι.
 - Καλά...καλά, μουρμουρίζει ο πατέρας κουνώντας συγκαταβατικά το κεφάλι του. Και τι το σπουδαίο έχει η Ελένη του Ευριπίδη σου που θα δούμε σήμερα;
 - Είναι μια άλλη, μια καινούρια Ελένη. Διαφορετική από αυτήν που ξέρουμε από τον Όμηρο. Η Ελένη του Ευριπίδη δεν ερωτεύτηκε ποτέ τον Πάρη, δεν άφησε ποτέ τον άντρα της, δεν πήγε ποτέ στην Τροία, σπεύδει να του εξηγήσει ο γιος του.
 - Κάτι μου θυμίζει αυτή η ιστορία. Α ναι... την *Παλινωδία* του Στησίχορου.
 - Ακριβώς. Στην Τροία στείλανε οι θεοί ένα είδωλο της Ελένης, ενώ

η ίδια βρέθηκε στην Αίγυπτο, στον Πρωτέα, του εξηγεί ο νεαρός και αρχίζει να του λέει με ενθουσιασμό όσα άκουσε την προηγούμενη μέρα στον προάγωνα. ... Η Ελένη λοιπόν είναι στην Αίγυπτο, ο Πρωτέας όμως πεθαίνει κι ο γιος του, ο Θεοκλύμενος, θέλει να την πάρει γυναίκα του, αυτή όμως αντιστέκεται...

– Η Ελένη αντιστέκεται! τον κόβει έκπληκτος ο πατέρας του. Πιστή στον άντρα της! Αυτό πράγματι είναι κάτι καινούριο. Παράξενη υπόθεση! Σαν κωμωδία μου μοιάζει.

Πατέρας και γιος φτάνουν στην είσοδο του θεάτρου συζητώντας. Μπαίνουν στο θέατρο και αναζητούν μια καλή θέση. Δεν είναι κι εύκολο. Αρκετοί είναι οι θεατές που ήρθαν νύχτα, πριν ακόμη

ξημερώσει, για να πιάσουν θέση. Και τώρα περιμένουν... Συνωστισμός, θόρυβος, καβγαδάκια, σπρωξίματα αλλά και ευθυμία.

Οι θεατές έχουν πια πάρει τις θέσεις τους. Ανυπομονούν να δουν αυτή την «καινούρια» Ελένη του Ευριπίδη. Αναρωτιούνται αν θα τους αρέσει, αν θα αγγίξει τις ανησυχίες και τους προβληματισμούς τους. Το έργο αναφέρεται στον Τρωικό πόλεμο. Τι θα πει όμως για το δικό τους πόλεμο; Κάποια λόγια παρηγοριάς; Ο Ευριπίδης ήταν αυτός που με τις *Τρωάδες* τούς είχε προειδοποιήσει λίγα χρόνια πριν για τα δεινά του πολέμου. Τώρα;

Στο σκηνικό χώρο όλα φαίνονται ήρεμα. Πίσω όμως από το σκηνικό οικοδόμημα η ένταση είναι ολοφάνερη. Ρυθμίζονται και οι τελευταίες

λεπτομέρειες. Οι υποκριτές φορούν τη σκευή τους, βάζουν στη σειρά τα κοστούμια τους, ακουμπούν με προσοχή τα προσωπεία τους, περνούν για μια τελευταία φορά τα λόγια τους. Οι πολίτες που υποδύονται τις γυναίκες του Χορού κάνουν κάποιες ακόμη δοκιμές. Ο ποιητής και σκηνοθέτης της παράστασης δίνει τις τελευταίες συμβουλές. Ανέτειλε πια για τα καλά. Εμφανίζεται ο κήρυκας, για να αναγγείλει...

– Σςς! Θα αρχίσει η θυσία, λέει ο πατέρας με αυστηρό ύφος. Ώρα προσευχής τώρα! Ας σηκωθούμε να προσευχηθούμε στο Διόνυσο. Και πρόσεξε τα μαξιλαράκια μας και το καλάθι με τα φαγητά και το κρασί!

– Σςς! Ησυχία! Η θυσία αρχίζει, φωνάζουν κάποιοι.

**Τα μουρμουρητά σταματούν.
Ησυχία...**

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Στην Αθήνα το 412 π.Χ., τη χρονιά που παίχτηκε η *Ελένη*, η κατάσταση ήταν πολύ δύσκολη.

Από το 431 π.Χ. η πόλη βρισκόταν σε πόλεμο με τη Σπάρτη, το γνωστό Πελοποννησιακό πόλεμο, με μικρά διαστήματα ειρήνης. Η μεγάλη στρατιά, που είχε στείλει στη Σικελία, είχε καταστραφεί το 413 π.Χ. και πολλοί Αθηναίοι στρατιώτες είχαν σκοτωθεί ή αιχμαλωτιστεί. Ο εμπνευστής της εκστρατείας, ο Αλκιβιάδης, κατηγορούμενος για ιεροσυλία, είχε καταφύγει στους Σπαρτιάτες και τους είχε συμβουλέψει να καταλάβουν τη Δεκέλεια στην Αττική.

Οι Σπαρτιάτες πράγματι οχύρωσαν τη Δεκέλεια, με αποτέλεσμα οι Αθηναίοι να ζουν υπό διαρκή απειλή. Το μέλλον φαινόταν δυσοίωνο.

ΤΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΛΙΜΑ

Οι παλιές αξίες είχαν κλονιστεί και σ' αυτό δεν είχε συντελέσει μόνο ο μακροχρόνιος Πελοποννησιακός πόλεμος αλλά και το πνευματικό κίνημα των σοφιστών. Οι σοφιστές, άνθρωποι σοφοί με πρωτότυπη σκέψη, είχαν συρρεύσει από παντού στην Αθήνα, το πνευματικό κέντρο της εποχής αυτής· με τη διδασκαλία τους είχαν αμφισβητήσει τις παραδοσιακές αξίες. Οι σοφιστές έθεταν ερωτήματα όπως:

- Υπάρχει μία και μόνη αλήθεια, μία πραγματικότητα;
- Μπορούμε να τη γνωρίσουμε;
- Μπορεί να υπάρξει ένας ηθικός κώδικας αποδεκτός από όλους;

Τέτοιες όμως σκέψεις έκαναν πολλούς να θεωρήσουν τους σοφιστές υπεύθυνους για την παρακμή της πόλης. Κοντά στις ιδέες των σοφιστών βρίσκεται και ο Ευριπίδης: στις τραγωδίες του διατυπώνονται συχνά σκέψεις που απηχούν σοφιστικές αντιλήψεις.

Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΚΑΙ Η «ΚΑΙΝΗ» ΕΛΕΝΗ ΤΟΥ ΕΥΡΙΠΙΔΗ

Μέσα σε ένα τέτοιο κλίμα αμφιβήτησης γράφει ο Ευριπίδης την Ελένη. Σύμφωνα με την παράδοση η Ελένη, η γυναίκα του Μενέλαου, του βασιλιά

της Σπάρτης, ήταν περίφημη για την ομορφιά της. Ο Πάρης, ο γιος του βασιλιά της Τροίας Πρίαμου, με τη βοήθεια της Αφροδίτης, την απήγαγε και την οδήγησε στην Τροία. Οι Έλληνες με επικεφαλής τον Αγαμέμνονα και το Μενέλαο εκστράτευσαν εναντίον της Τροίας και έπειτα από ένα δεκαετή πόλεμο κατέλαβαν την πόλη. Η Ελένη ταυτίστηκε με τον καταστροφικό πόλεμο και παρουσιάζεται συχνά ως υπαίτια για το θάνατο πολλών ανθρώπων.

Υπήρχε όμως και μια άλλη παράδοση λιγότερο γνωστή. Ο Στησίχορος, για παράδειγμα, ο λυρικός ποιητής, παρουσίασε μια άλλη εκδοχή στο ποίημά του *Παλινωδία*: η Ελένη δεν πήγε ποτέ στην Τροία με τον Πάρη· οι θεοί

την πήγαν στην Αίγυπτο, ενώ στη θέση της έπλασαν ένα είδωλο, που ο Πάρης απήγαγε νομίζοντας ότι είναι η Ελένη. Οι Έλληνες λοιπόν και οι Τρώες πολεμούσαν για δέκα χρόνια όχι για την πραγματική Ελένη, αλλά για το είδωλο της.

Το μύθο αυτόν αξιοποιεί και ο Ευριπίδης στην τραγωδία του *Ελένη*.

Ελένη, λεπτομέρεια από παράσταση μελανόμορφου κρατήρα (6ος αι. π.Χ.)

Η ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ

Από την τριλογία του Ευριπίδη, που παρουσιάστηκε στα Διονύσια την άνοιξη του 412 π.Χ., μόνο η *Ελένη* σώθηκε. Πώς να κρίθηκε άραγε;

Το θέατρο του Διονύσου

**Αιώνες μετά ... Σουρουπώνει...
Ένας δεκαπεντάχρονος νέος
ανηφορίζει προς το θέατρο της
Επιδαύρου. Θα παρακολουθήσει
για πρώτη φορά παράσταση
τραγωδίας. Την Ελένη του
Ευριπίδη. Πώς θα είναι άραγε; Για
το θέατρο γενικά ξέρει λίγα
πράγματα. Κυρίως από
παραστάσεις παιδικού θεάτρου. Για
την Ελένη κάτι ξέρει από τη
μυθολογία και τα έπη του Ομήρου.
Τον Ευριπίδη; Ακουστά τον έχει.**

**Γύρω του άντρες και γυναίκες,
Έλληνες και ξένοι. Χιλιάδες χρόνια
μετά έχουν έρθει και αυτοί να δουν**

**το ίδιο έργο. Γιατί; Θα μπορέσει
άραγε να τους αγγίξει ένα έργο που
γράφτηκε πριν από αιώνες; Γιατί
άραγε παίζονται ακόμη τραγωδίες
και μάλιστα με τέτοια επιτυχία;
Ανεβαίνει κιόλας τα σκαλιά του
αρχαίου θεάτρου. Άβολα που του
φαίνονται τα καθίσματα! Νιώθει
κάπως παράξενα... Τόσους αιώνες
τα ίδια καθίσματα! Αλλά πόσο
διαφορετικοί οι θεατές! Κάθεται
ψηλά, για να βλέπει τα πάντα.
Εξάλλου έχει ακούσει τόσο πολλά
για την ακουστική του θεάτρου!
Ανοίγει το Πρόγραμμα για να πάρει
μια πρώτη ιδέα. Σταματάει στη
δεύτερη σελίδα...**

ΥΠΟΘΕΣΗ

**[Ο Ευριπίδης όμως λέει] ότι η
πραγματική Ελένη δεν ήρθε
καθόλου στην Τροία, αλλά**

το είδωλό της. Ο Ερμής την άρπαξε σύμφωνα με τη βούληση της Ήρας και την έδωσε στον Πρωτέα, το βασιλιά της Αιγύπτου, για να την προστατεύει. Όταν όμως αυτός πέθανε, ο γιος του ο Θεοκλύμενος προσπαθούσε να την κάνει γυναίκα του κι αυτή κατέφυγε σαν ικέτισσα στον τάφο του Πρωτέα.

Παρουσιάζεται λοιπόν σ' αυτήν ο Μενέλαος. Έχει χάσει στη θάλασσα τα πλοία του και προσπαθεί να διασώσει τους λίγους συντρόφους του που κρύβονται σε μια σπηλιά. Αφού λοιπόν ο Μενέλαος και η Ελένη συνεννοήθηκαν μεταξύ τους κι έστησαν ένα δόλιο σχέδιο, εξαπάτησαν το Θεοκλύμενο και μπήκαν οι ίδιοι σε πλοίο, για να κάνουν δήθεν θυσία στη θάλασσα τιμώντας το νεκρό Μενέλαο. Τελικά σώθηκαν και γύρισαν πίσω

στην πατρίδα τους. (Απόσπασμα από την «Υπόθεση», όπως έχει παραδοθεί στα χειρόγραφα, μτφρ. Ν. Δεσύπρης)

ΕΛΕΝΗ: ΤΡΑΓΩΔΙΑ;

Όσοι μελέτησαν το έργο αυτό του Ευριπίδη προβληματίστηκαν:

- Κάποιοι είδαν τους βασικούς ήρωες σαν πρόσωπα τραγικά, που συγκρούονται με δυνάμεις υπέρτερες και προσπαθούν να επιβιώσουν. Έτσι θεώρησαν το έργο τραγωδία, που έχει πολλές «περιπέτειες» (απότομες αλλαγές) και «αναγνώριση» (μετάβαση από την άγνοια στη γνώση), κινεί τον «έλεο» και το «φόβο» των θεατών και τους οδηγεί στην «κάθαρση».
- Άλλοι πάλι θεώρησαν κάποια στοιχεία του έργου κωμικά, όπως π.χ. την αφέλεια του βασιλιά

της Αιγύπτου, του Θεοκλύμενου, και την εξαπάτησή του και μίλησαν για τραγικωμωδία.

- Υπήρξαν και κάποιοι μελετητές που μίλησαν για ρομαντικό δράμα, δίνοντας έμφαση στην αναγνώριση των δυο χαμένων συζύγων, στους όρκους που δίνουν ο ένας στον άλλο και στην περιπέτεια της απόδρασης.

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΡΑΜΑΤΟΣ

ΕΛΕΝΗ	Σύζυγος του Μενέλαου
ΤΕΥΚΡΟΣ	Τρωικός ήρωας, αδελφός του Αίαντα του Τελαμώνιου
ΧΟΡΟΣ	Ελληνίδες αιχμάλωτες, ακόλουθες της Ελένης
ΜΕΝΕΛΑΟΣ	Βασιλιάς της Σπάρτης, αδελφός του Αγαμέμνονα

ΓΕΡΟΝΤΙΣΣΑ

Υπηρέτρια στο
παλάτι του
Θεοκλύμενου

ΑΓΓΕΛΙΑΦΟΡΟΣ Α΄

Έλληνας
σύντροφος του
Μενέλαου

ΘΕΟΝΟΗ

Μάντισσα,
αδελφή του
Θεοκλύμενου

ΘΕΟΚΛΥΜΕΝΟΣ

Γιος του
Πρωτέα,
βασιλιάς της
Αιγύπτου

ΑΓΓΕΛΙΑΦΟΡΟΣ Β΄

Αιγύπτιος
ναύτης

ΥΠΗΡΕΤΗΣ

Υπηρέτης της
Θεονόης

ΔΙΟΣΚΟΥΡΟΙ

Κάστορας και
Πολυδεύκης,
αδελφοί της
Ελένης

*Τα φώτα σβήνουν. Τι θα
παρακολουθήσει τελικά;
Το Πρόγραμμα τον μπέρδεψε.
Αυτός ήρθε για τραγωδία. Απόλυτο
σκοτάδι. Απόλυτη ησυχία. Ένας
προβολέας ανάβει και εστιάζει στο
κέντρο της ορχήστρας...
Η παράσταση αρχίζει...*

ΠΑΡΑΣΤΑΣΙΟΛΟΓΙΑ

ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΕΤΟΣ

1962 (και 1963)

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ Τ. ΜΟΥΖΕΝΙΔΗΣ

**ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ [Ελένη –
Μενέλαος – Θεοκλύμενος]**

Α. ΣΥΝΟΔΙΝΟΥ –

Θ. ΚΩΤΣΟΠΟΥΛΟΣ – Γ. ΜΠΙΝΙΑΡΗΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ	ΟΜΙΛΟΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ «ΔΙΟΝΥΣΟΣ»
ΕΤΟΣ	1963
ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ Γ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ	
ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ [Ελένη – Μενέλαος – Θεοκλύμενος]	
Κ. ΠΑΠΑ	

ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΚΗΝΗ ΑΝΝΑΣ ΣΥΝΟΔΙΝΟΥ
ΕΤΟΣ	1966
ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ Γ. ΘΕΟΔΟΣΙΑΔΗΣ	
ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ [Ελένη – Μενέλαος – Θεοκλύμενος]	
Α. ΣΥΝΟΔΙΝΟΥ – Θ. ΚΩΤΣΟΠΟΥΛΟΣ – Λ. ΚΑΛΛΕΡΓΗΣ	

**ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ**

ΕΤΟΣ 1977

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ Α. ΣΟΛΩΜΟΣ

**ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ [Ελένη –
Μενέλαος – Θεοκλύμενος]**

**Α. ΣΥΝΟΔΙΝΟΥ –
Β. ΚΑΝΑΚΗΣ – Γ. ΜΠΙΝΙΑΡΗΣ**

**ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΩΝ
ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ
«ΘΥΜΕΛΗ» ΕΛΛΗΣ
ΒΟΖΙΚΙΑΔΟΥ**

**ΕΤΟΣ 1981 (και 1982,
1990)**

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ Π. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

**ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ [Ελένη –
Μενέλαος – Θεοκλύμενος]**

**Ε. ΒΟΖΙΚΙΑΔΟΥ – Κ.
ΚΟΣΜΟΠΟΥΛΟΣ (Τ. ΜΠΟΙΚΑΛΑΣ)
Β. ΒΟΥΓΙΟΥΚΛΗΣ (Σ. ΜΕΡΓΙΑΝΟΣ)**

**ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΚΡΑΤΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ
ΒΟΡΕΙΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ**

**ΕΤΟΣ 1982 (και 1983,
1985, 1986)**

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ Α. ΒΟΥΤΣΙΝΑΣ

**ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ [Ελένη –
Μενέλαος – Θεοκλύμενος]**

**Α. ΛΑΔΙΚΟΥ – Δ. ΚΑΡΕΛΛΗΣ –
Λ. ΒΑΓΙΑΣ**

ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ	ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΣΚΗΝΗ
ΕΤΟΣ	1989
ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ	Α. ΜΙΧΟΠΟΥΛΟΣ
ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ [Ελένη – Μενέλαος – Θεοκλύμενος]	
Α Χ. ΜΠΡΑΒΟΥ – Α. ΜΠΟΥΚΑΛΗΣ – Α. ΜΑΥΡΑΚΗΣ	

ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ	ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΔΗΜΟΥ ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΟΥ
ΕΤΟΣ	1990
ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ	Α. ΜΙΧΟΠΟΥΛΟΣ

**ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ [Ελένη –
Μενέλαος – Θεοκλύμενος]**

**Κ. ΣΟΦΙΑΔΟΥ/Κ. ΒΑΡΑΛΕΞΗ/
Ε. ΜΕΤΑΞΑ – Σ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Φ. ΜΠΟΥΡΜΠΟΣ**

**ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ
ΚΥΠΡΟΥ**

ΕΤΟΣ 1993

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ Ν. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ

**ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ [Ελένη –
Μενέλαος – Θεοκλύμενος]**

Τ. ΓΑΪΤΑΝΟΠΟΥΛΟΥ

**ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΘΕΑΤΡΟ ΤΟΥ
ΝΟΤΟΥ**

ΕΤΟΣ 1996

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ Γ. ΧΟΥΒΑΡΔΑΣ

**ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ [Ελένη –
Μενέλαος – Θεοκλύμενος]**

**Κ. ΚΑΡΑΜΠΕΤΗ – Λ. ΒΟΓΙΑΤΖΗΣ
Α. ΛΕΜΠΕΣΟΠΟΥΛΟΣ**

**ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟ**

ΕΤΟΣ 1999

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ Σ. ΕΥΑΓΓΕΛΑΤΟΣ

**ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ [Ελένη –
Μενέλαος – Θεοκλύμενος]**

**Λ. ΤΑΣΟΠΟΥΛΟΥ – Σ. ΜΑΒΙΔΗΣ
Κ. ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ**

**ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΘΕΑΤΡΟΥ
«Η ΑΛΛΗ ΠΛΕΥΡΑ»**

ΕΤΟΣ 2004

ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ Α. ΜΙΧΟΠΟΥΛΟΣ

**ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ [Ελένη –
Μενέλαος – Θεοκλύμενος]**

**Κ. ΛΑΔΟΠΟΥΛΟΥ – Π.
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΣ - Β. ΜΗΛΙΟΣ**

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ, ΑΘΗΝΑΙΟΣ

**Γέρασε ανάμεσα στη φωτιά
της Τροίας και στα λατομεία
της Σικελίας.**

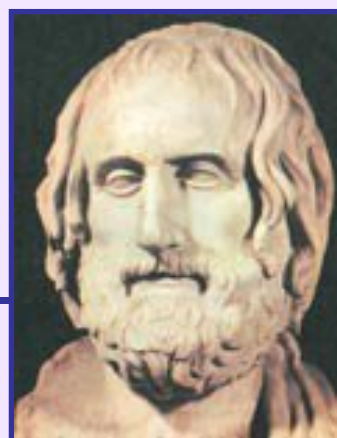
**Του άρεσαν οι σπηλιές
στην αμμουδιά κι οι ζωγραφιές
της θάλασσας.**

**Είδε τις φλέβες των ανθρώπων
σαν ένα δίχτυ θεών,**

όπου μας πιάνουν σαν τ' αγρίμια·
προσπάθησε να το τρυπήσει.
Ήταν στρυφνός, οι φίλοι του
ήταν λίγοι·
ήρθε ο καιρός και τον σπαράξαν
τα σκυλιά.

Γ. Σεφέρης, «Ημερολόγιο
Καταστρώματος, Γ»
(Από το Γ. Σεφέρης, *Ποιήματα*,
Ίκαρος)

Ευριπίδης

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

στ. 1-191

Η Ελένη και το είδωλό της

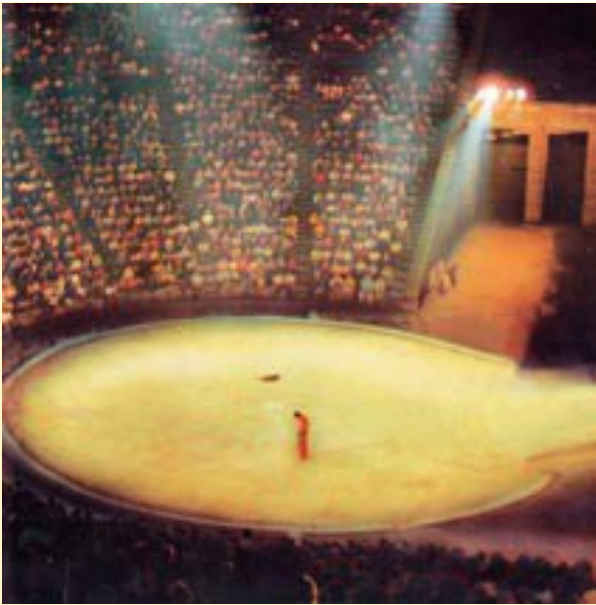
**«Και δοκεῖ μ' ἔχειν, κενὴν
δόκησιν, οὐκ ἔχων»
(στ. 35-36, μτφρ. στ. 42-43)**

ΠΛΟΚΗ

- Η προϊστορία της δράσης
- Το παρόν της Ελένης
- Ο ερχομός του Τεύκρου
- Τα νέα από την Ελλάδα και την Τροία

ΘΕΜΑΤΑ

- Η «καινή» Ελένη του Ευριπίδη
- Η τραγική θέση των ηρώων
- Το «είναι» και το «φαίνεσθαι»
- Οι νικητές: θύματα του πολέμου

**Θέατρο
Θεατές
Υποκριτής**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

**1η ΣΚΗΝΗ
1-82**

Ελένη

**2η ΣΚΗΝΗ
83-191**

Τεύκρος – Ελένη

5 της χώρας κυβερνήτης,
όσο ζούσε,
στο νησί Φάρο⁴ κατοικώντας. Πήρε
γυναίκα μια Νηρηίδα⁵, την Ψαμάθη,
που άντρα τον Αιακό
πρωτύτερα είχε.

Μες στα παλάτια αυτά
γεννάει δύο τέκνα,

10 το Θεοκλύμενο, γιατί σεβόταν
στη ζωή του τους θεούς,⁶
κι ένα κορίτσι

ευγενικό, καμάρι της μητέρας,
που Ειδώ⁷ την έλεγαν,
μικρή όταν ήταν
στην ώρα όμως σαν έφτασε

για γάμο,
15 την είπαν Θεονόη,⁸

γιατί τα θεία,
μελλούμενα και τωρινά,
τα ήξερε όλα·

μια τέτοια έλαβε χάρη απ' το Νηρέα
τον πρόγονό της.

Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΗΡΩΙΔΑΣ

► Ποια είναι η καταγωγή της;

Ο δικός μου τόπος
η ξακουστή 'ναι Σπάρτη
και πατέρας

20 ο Τυνδάρεως· μια φήμη
ωστόσο λέει

πως παίρνοντας ο Δίας
θωριά κύκνου,

πέταξε προς τη μάνα μου, τη Λήδα,
κάποιον αϊτό για να ξεφύγει τάχα,
κι έτσι μαζί της δολερά έχει σμίξει,

25 αν είναι αλήθεια.⁹ Ελένη
τ' όνομά μου.¹⁰

ΣΧΟΛΙΑ

1. Η σύνδεση μιας χώρας, μιας περιοχής, μιας πόλης με το ποτάμι της είναι τυπική έκφραση στην τραγωδία. Για παράδειγμα: Τροία-Σκάμανδρος ή Σιμόεις, Σπάρτη-Ευρώτας. Έτσι κι εδώ η Αίγυπτος συνδέεται με το Νείλο.

2. Ο Ευριπίδης ακολουθεί τη θεωρία του φιλόσοφου Αναξαγόρα, ότι οι πλημμύρες του Νείλου οφείλονται στην τήξη του χιονιού στα βουνά, νότια της Αιγύπτου, το καλοκαίρι.

3. Στον Όμηρο ο Πρωτέας ήταν θαλάσσια θεότητα. Ο Ευριπίδης όμως τροποποιεί στο σημείο αυτό το μύθο και τον παρουσιάζει ως θνητό βασιλιά.

4. Η Φάρος είναι ένα νησί που βρίσκεται κοντά

στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου.

5. Νηρηίδες: θεότητες της θάλασσας. Πατέρας τους ήταν ο Νηρέας, θεός με μαντικές ικανότητες.

6. Θεοκλύμενος= αυτός που σέβεται στη ζωή του τους θεούς (σύμφωνα με την ετυμολογία της λέξης: θεός + κλύω = ακούω) ή αυτός που έγινε ονομαστός από θεϊκή εύνοια (σύμφωνα με την ετυμολογία: θεός + κλύμενος = διάσημος). Υποστηρίζεται από κάποιους μελετητές ότι η φράση *γιατί σεβόταν στη ζωή του τους θεούς* δεν υπήρχε στο κείμενο του Ευριπίδη, αφού η συμπεριφορά του Θεοκλύμενου δε συμφωνεί με το περιεχόμενο της φράσης αυτής. Ίσως να την παρενέβαλε κάποιος ηθοποιός.

7. Είναι το χαϊδευτικό όνομα της Είδοθέας. Είδοθέα σημαίνει είτε αυτή που έχει τη μορφή μιας θεάς (στα αρχαία εἶδος = μορφή), άρα και την ομορφιά της, είτε αυτή που γνωρίζει τα θεϊκά πράγματα (ή τὰ θεῖα εἶδυῖα).

8. Θεονόη (θεός + νοῦς) = αυτή που καταλαβαίνει τα θεία.

9. Η Ελένη, και μέσα από τα λόγια της ο Ευριπίδης, αμφισβητεί τη μυθολογική παράδοση σχετικά με την καταγωγή της.

10. Υπάρχουν διαφορετικές εκδοχές για την προέλευση του ονόματος Ελένη. Δύο από αυτές είναι: α) από τη ρίζα ελ - του ρήματος αἰρῶ = κυριεύω, καταστρέφω, β) από το ουσιαστικό ἑλένη ή ἑλάνη = λαμπάδα, οπότε το Ελένη θα σήμαινε φως, λάμψη.

ΑΣ ΓΙΝΟΥΜΕ ΘΕΑΤΕΣ

Πριν από την παράσταση

Η παράσταση αρχίζει

Η παράσταση αρχίζει... Οι Αθηναίοι έχουν ανηφορίσει στο θέατρο του Διονύσου, για να παρακολουθήσουν την Ελένη του Ευριπίδη. Περιμένουν γεμάτοι προσμονή. Η φήμη που απλώθηκε στην πόλη από όλους όσοι παρακολούθησαν τον προάγωνα* είναι πως θα βρεθούν μπροστά σε μια διαφορετική Ελένη.

Το μουντουρητό καταλαγιάζει...

■ Μια γυναίκα εμφανίζεται μόνη της σε έναν άγνωστο για μας τόπο. Ως θεατές χρειαζόμαστε στοιχεία, για να αναγνωρίσουμε την ηρωίδα, να καταλάβουμε πού βρίσκεται και τι της συμβαίνει. Ποια είναι αυτά τα στοιχεία; Από πού τα αντλούμε;

Η Ελένη

*(Τζένη Γαϊτανοπούλου,
Θεατρικός Οργανισμός
Κύπρου, 1993, σκην.
Ν. Χαραλάμπους)*

* Οι λέξεις με το σύμβολο αυτό (*) επεξηγούνται και στο Λεξικό Όρων της Αρχαίας Ελληνικής Τραγωδίας (βρίσκεται στον τελευταίο τόμο)

■ Βρισκόμαστε στο πρώτο μέρος του Προλόγου. Ο Πρόλογος * αποτελεί ένα, το πρώτο, από τα *κατά ποσόν* μέρη* της τραγωδίας και εισάγει το θεατή στο έργο.

● Ας διερευνήσουμε τη λειτουργία του ως προς την ενημέρωση του θεατή για:

α) την προϋστορία της δράσης,
β) τον τόπο, γ) τα πρόσωπα.

■ Αξίζει να σταθούμε σε δύο από τα πρόσωπα, στα οποία αναφέρεται η ηρωίδα: το Θεοκλύμενο και τη Θεονόη. Τα δύο παιδιά του Πρωτέα, ο Θεοκλύμενος και η Θεονόη, είναι επινοήσεις του Ευριπίδη.

Ο ποιητής διαχειρίζεται τη μυθική παράδοση όπως τον εξυπηρετεί καλύτερα στην κατασκευή της δικής του «ιστορίας».

- Ποιες προσδοκίες σου δημιουργούνται για τη δράση αυτών των ηρώων στο δράμα, με βάση και την ετυμολογία των ονομάτων τους;

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ 1

Ο ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΕΝΟΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΘΕΑΤΡΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ

Με το άνοιγμα της αυλαίας, βρίσκονται στη σκηνή η Μήδεια κι η Παραμάννα ακουμπισμένες καταγής, μπροστά σε μια χειράμαξα-σπίτι. Από μακριά, ανεπαίσθητες μουσικές και τραγούδια. Κι οι δυο τους ακούνε.

ΜΗΔ. Την ακούς;

ΠΑΡ. Ποια;

ΜΗΔ. Την ευτυχία. Αλητεύει.

ΠΑΡ. Τραγουδάνε στο χωριό.

Μπορεί να 'χουνε γιορτή στα σπίτια τους, σήμερα.

ΜΗΔ. Μισώ τις γιορτές τους.

Μισώ τη χαρά τους.

ΠΑΡ. Δεν είμαστ' από δω. (Μικρή σιγή) Στα δικά μας τα μέρη, γιορτάζουμε νωρίτερα. [...] Τι όμορφα που είν' τα παλικάρια της Κολχίδας όταν παλεύουν!

ΜΗΔ. Σώπα. [...]

ΠΑΡ. Α! εγώ είμαι γριά κι είναι πολύ μακρύς ο δρόμος... γιατί; γιατί φύγαμε, Μήδεια;

ΜΗΔ. (Κραυγάζει) Φύγαμε, γιατί αγαπούσα τον Ιάσονα, γιατί για χάρη του έκλεψα τον πατέρα μου, γιατί για χάρη του σκότωσα τον αδερφό μου! Σώπα καλή γυναίκα, σώπα! Νομίζεις πως είν' ωραίο να λέμε πάντα τα ίδια;

**ΠΑΡ. Ζούσες σ' ένα ολόχρυσο
παλάτι και τώρα καθόμαστ'
εδώ, γερμένες στο χώμα σα
δυο ζητιάνες, μπρος σ' αυτή
τη φωτιά που σβήνει
διαρκώς.**

**Ζ. Ανούιγ, Μήδεια
(μτφρ. Φ. Κονδύλης) (Από το
Ζ. Ανούιγ, *Μήδεια – Ιεζάβελ*,
Βιβλιοπωλείον «Δωδώνη»)**

1η ΣΚΗΝΗ (στ. 26-59)

ΤΑ ΒΑΣΑΝΑ ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

- Πώς άρχισαν τα βάσανά της;**
- Πώς αντέδρασε η Ήρα στην κρίση του Πάρη;**
- Πώς βρέθηκε η Ελένη στην Αίγυπτο;**

ΕΛΕ. Τα βάσανά μου

θα σας ιστορήσω.

Οι τρεις θεές, η Κύπριδα¹¹ κι η Ήρα
κι η Αθηνά, του Δία η θυγατέρα,
σε μια βραχοσπηλιά πήγαν

της Ίδης¹²

την πιο όμορφη να κρίνει ο Πάρης.

Όμως

30 την ομορφιά μου τάζοντάς του¹³
η Κύπρη

–αν όμορφο λογιέται¹⁴

ό,τι σου φέρνει

τη δυστυχία– και ταίρι του

πως θα 'μαι,

κερδίζει το βραβείο. Και της Ίδης

35 αφήνοντας τις στάνες φτάνει

ο Πάρης

γοργά στη Σπάρτη, για να

με κερδίσει.

Οργίστηκ' η Ήρα που έτσι

τη νικήσαν

κι εμπόδισε το γάμο μου μ' εκείνον.
Στου Πρίαμου το γιο δε δίνει εμένα,
40 παρά το είδωλό μου,
φτιάχνοντάς το
σαν πλάσμα ζωντανό
από τον αιθέρα
κι αυτός θαρρεί πως μ' έχει
–κούφια ιδέα–¹⁵
ενώ δε μ' έχει καν. Έπειτα
οι γνώμες
του Δία¹⁶ στα πάθη αυτά
σωριάσαν κι άλλα·
45 γιατί σήκωσε πόλεμο αναμέσο
στη χώρα των Ελλήνων και
στους δόλιους
τους Τρωαδίτες, για να ξαλαφρώσει
τη μάνα γη απ' το πλήθος
των ανθρώπων
κι ο πιο μεγάλος άντρας
της Ελλάδας¹⁷

50 να γίνει ξακουστός.¹⁸

Εγώ βραβείο
παλικαριάς στους Έλληνες
και Τρώες
ποτέ δεν ήμουν, ήταν τ' όνομά μου.
Με πήρε στις πτυχές ο Ερμής
του αιθέρα
και σκεπασμένη σε θαμπή νεφέλη

55 –δε μ' άφησε χωρίς φροντίδα
ο Δίας–
μ' έφερε στου Πρωτέα εδώ
τα σπίτια,
κρίνοντας πως αυτός απ' όλους
ήταν
πιο γνωστικός κι αγνό το γάμο μου
έτσι
για το Μενέλαο θα κρατούσα.

11. *Κύπριδα* ονομάζεται η Αφροδίτη, θεά της ομορφιάς, επειδή σύμφωνα με την παράδοση αναδύθηκε από τη θάλασσα της Κύπρου.

12. Βουνό της Μ. Ασίας κοντά στην Τροία. Εκεί ζούσε ο Πάρης ως βοσκός, όταν οι τρεις θεές του ζήτησαν να δώσει το μήλο της Έριδας στην ομορφότερη.

13. Η Ελένη εμφανίζεται εδώ σαν ένα απλό πιόνι στα σχέδια της θεάς. Στη συνέχεια εκφράζει απέχθεια για την ομορφιά της, καθώς θεωρεί ότι στην περίπτωση της το χαρακτηριστικό αυτό προκαλεί δυστυχία.

14. *λογιέται*= θεωρείται. **15.** Στο πρωτότυπο κενή δόκησις (< δοκεῖ = φαίνεται): εικασία, γνώμη,

φαντασία.

16. Η δυστυχία της Ελένης δεν οφείλεται μόνο στην οργή της Ήρας, αλλά συνέβαλαν και τα σχέδια του Δία.

17. Εννοεί τον Αχιλλέα.

18. Εδώ γίνεται μια διάκριση ανάμεσα στην αιτία και την πρόφαση του πολέμου: η Ελένη είναι μόνο η πρόφαση, ενώ πραγματική αιτία είναι το σχέδιο του Δία.

ΑΣ ΓΙΝΟΥΜΕ ΘΕΑΤΕΣ

■ Ο υποκριτής που υποδύεται την Ελένη με την έναρξη του δράματος καλείται να αποδώσει έναν εκτενή μονόλογο, που θεωρείται στατικός και αντιθεατρικός, εφόσον χαρακτηριστικό γνώρισμα κάθε θεατρικού έργου είναι η δράση και

όχι η απαγγελία (βλ. και ορισμό της τραγωδίας από τον Αριστοτέλη: δρώντων και ού δι' άπαγγελίας).

- Με ποιους τρόπους φαντάζεσαι ότι ο υποκριτής θα προσπαθούσε να κινήσει το ενδιαφέρον των θεατών;

Ελένη (Α. Λαδικού, Κ.Θ.Β. σκην. Α. Βουτσινάς)

ΑΣ ΕΜΒΑΘΥΝΟΥΜΕ

- *Τι να την κάνω/τη ζωή πια;* αναρωτιέται η Ελένη.

- Ποιοι λόγοι, σύμφωνα με όσα υποστηρίζει, την οδήγησαν σε αυτή την τραγική παραίτηση;

- Ως θεατής / αναγνώστης της τραγωδίας πώς αισθάνεται κανείς ακούγοντάς την; Πιστεύεις πως

αρχίζει να βιώνει ό,τι ο Αριστοτέλης ονόμαζε **ἔλεο* και **φόβο*****

■ Την εποχή του Ευριπίδη οι άνθρωποι, ζώντας σε καιρούς αναστάτωσης και πολέμου, μεταβολών αιφνίδιων και απρόσμενων, αισθάνονται ότι δεν ελέγχουν τη μοίρα τους, δεν επικρατεί πάντα το δίκαιο, δεν αμείβονται πάντα οι καλοί ούτε τιμωρούνται πάντα οι κακοί.

● Πιστεύεις ότι η αντίληψη αυτή περνάει και στην ιστορία της Ελένης, όπως αρχίζει σιγά σιγά να τη στήνει ο τραγικός ποιητής;

● Θα μπορούσε μια τέτοια αντίληψη να μας συγκινήσει ακόμα και σήμερα;

**Ελένη (Α. Λαδικού,
Κ.Θ.Β.Ε., 1982, σκην.
Α. Βουτσινάς)**

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ 2

Η ΕΝΟΧΗ ΕΛΕΝΗ

**ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ. Ω του Τυνδάρου
βλαστάρι, κόρη εσύ του Δία**

**δεν είσαι,
από πολλούς θα φύτρωσες
πατέρες,**

**απ' τον Αλάστορα,¹ ύστερ'
απ' το Φθόνο,**

**το Φόνο και το Θάνατο κι απ' όσα
η γη θρέφει κακά· δε θα πιστέψω
ποτέ πως σ' έχει κάμει**

ο Δίας, εσένα,

λάμια τόσων Ελλήνων και
βαρβάρων.

Α να χαθείς! Απ' τα όμορφα σου
μάτια βγήκε η φριχτή καταστροφή,
η ρημάχτρα
των ξακουσμένων κάμπων
της Φρυγίας.

Ευριπίδης, *Τρωαδίτισσες*, στ. 766-
773 (μτφρ. Θ. Σταύρου) (Από το
Τραγωδίες του Ευριπίδη,
Βιβλιοπωλείον της «Εστίας»)

1. Αλάστορας: δαίμονας της
εκδίκησης, εκδικητής

Ο Πάρης παίρνει την Ελένη.
Ανάμεσά τους ο Έρωτας
(ερυθρόμορφο αγγείο του
5ου αι. π. Χ.)

1η ΣΚΗΝΗ (στ. 60-82)

ΤΑ ΒΑΣΑΝΑ ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ ΣΤΟ ΠΑΡΟΝ

- ▶ Σε ποια κατάσταση βρίσκεται τώρα η Ελένη;
- ▶ Ποια είναι η μοναδική της ελπίδα;
- ▶ Τι απειλεί τώρα την Ελένη και πώς εκείνη το αντιμετωπίζει;

60 ΕΛΕ. Τώρα βρίσκομαι εδώ κι
ο δόλιος μου άντρας πήγε,
μαζεύοντας στρατό, στης Τροίας
τα κάστρα
ζητώντας να με πάρει πίσω.

Κι έχουν
στον Σκάμαντρο¹⁹ χαθεί το ρέμα
πλήθος
ψυχές για μένα· κι ενώ τόσα πάθη

65 τράβηξα, από παντού
ακούω κατάρες,²⁰

προδότηρα με λογιάζουνε

του αντρός μου

κι αιτία για να μπλέξουνε σε μέγα
πόλεμο οι Έλληνες. Τι να την κάνω
τη ζωή πια; Ο Ερμής αυτόν το λόγο

70 μου είπε²¹ στη δοξασμένη

εγώ τη Σπάρτη

θα ζήσω με τον άντρα μου και πάλι,
που θα το μάθει πως ποτέ δεν πήγα
στην Τροία στο κρεβάτι

κάποιου ξένου.

Κι όσο ο Πρωτέας έβλεπε τον ήλιο,

75 κανείς για γάμο δε μιλούσε·

μα όταν

μπήκε στη σκοτεινιά της γης

εκείνος,

γυναίκα με ζητά ολοένα ο γιος του.

Τον άντρα μου τιμώντας,

στού Πρωτέα

το μνήμα ετούτο ικέτισσα

προσπέφτω,²²

80

καθάρια να κρατήσει

την τιμή μου.

Γιατί, αν κακό όνομα έχω

στην Ελλάδα,

το σώμα μου η ντροπή

να μη μολύνει.

ΣΧΟΛΙΑ

19. Ποτάμι κοντά στην Τροία.

20. Οι κατάρες προς την Ελένη αποτελούν κοινό τόπο στην αρχαία ελληνική γραμματεία, ένα δηλαδή μοτίβο επαναλαμβανόμενο.

21. Η αναφορά της Ελένης στην προφητική υπόσχεση του Ερμή έρχεται ως απάντηση στην προηγούμενη ερώτηση, για να δείξει δηλαδή πώς άντεξε ως τώρα τα δεινά της.

22. Καταφεύγοντας η Ελένη στο μνήμα του Πρωτέα, που θεωρείται

από το Θεοκλύμενο χώρος ιερός, εξασφαλίζει άσυλο. Εδώ αναφέρεται πρώτη φορά το μνήμα του Πρωτέα, το οποίο θα παίξει σημαντικό ρόλο στο δράμα.

ΑΣ ΓΙΝΟΥΜΕ ΘΕΑΤΕΣ

- Το κείμενο που μελετάμε γράφτηκε για να παρασταθεί, οπότε ενσωματώνονται σε αυτό και σκηνογραφικές πληροφορίες.
 - Αν ήσουν σκηνογράφος, ποια στοιχεία θα αντλούσες και πώς θα τα αξιοποιούσες, για να σχεδιάσεις το σκηνικό της παράστασης;
 - Ας μην ξεχνάμε όμως ότι οι σκηνογράφοι πολλές φορές δεν ακολουθούν πιστά τις «οδηγίες» του κειμένου. Φαίνεται κάτι τέτοιο στις παρακάτω φωτογραφίες;

**Σκηνικό για παράσταση
της Ελένης
(Κ.Θ.Β.Ε., 1982, σκηνογρ.
Δ. Φωτόπουλος)**

**Σκηνικό με κάτοπτρο
για παράσταση της
Ελένης
(Αμφιθέατρο, 1999)**

ΑΣ ΕΜΒΑΘΥΝΟΥΜΕ

■ Στον κόσμο της *Ελένης* θα διαπιστώσουμε σιγά σιγά ότι τίποτε δεν είναι όπως αρχικά φαίνεται και όλοι σχεδόν οι ήρωες βιώνουν λιγότερο ή περισσότερο τις συνέπειες κάποιας πλάνης. Στο πρώτο μέρος

του Προλόγου κυρίαρχη είναι η αντίθεση ανάμεσα στην πραγματική Ελένη (*είναι*), που βρίσκεται στην Αίγυπτο, και το είδωλό της (*φαίνεσθαι*), που βρέθηκε στην Τροία. Η αντίθεση ανάμεσα στο *είναι* και το *φαίνεσθαι*, που απηχεί προβληματισμούς της εποχής, είναι καθοριστική για τη ζωή της Ελένης και θα ρυθμίσει, ως ένα βαθμό, την εξέλιξη του έργου.

- Ας εντοπίσουμε σημεία του κειμένου, στα οποία γίνεται σαφής αυτή η αντίθεση.

- Ο μονόλογος της Ελένης τελειώνει με μια αντίθεση: από τη μια η προσδοκία ότι θα ζήσει ευτυχισμένη με το Μενέλαο, όπως διαβεβαίωσε ο Ερμής, και από την άλλη ο φόβος ότι θα εξαναγκαστεί να παντρευτεί το Θεοκλύμενο.

- Τι νιώθεις να βαραίνει περισσότερο; Η ελπίδα ή ο φόβος;

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ 3

Η ΜΑΤΙΑ ΜΙΑΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΗΘΟΠΟΙΟΥ

Από την πλευρά μου καθορίζω την ερμηνεία ήδη από τον πρόλογο, έναν πρόλογο με ξεχωριστό ενδιαφέρον, που αναφέρει γύρω στις 17 φορές τη λέξη «εγώ». Και είναι μια πρόκληση αυτή η μελέτη του εγώ, της ταυτότητάς μου ως Ελένης. Διότι εκείνη που βγαίνει και παίζει δεν είναι το είδωλο, το σύννεφο, το αέρινο κατασκεύασμα της Ήρας. Κάνει ένα παιχνίδι: θέλει η ίδια να τοποθετήσει τον εαυτό της ενώπιον του κοινού. Και τα κάτοπτρα του σκηνικού

συμβάλλουν σε αυτό το παιχνίδι της: η Ελένη της σάρκας και των οστών, η Ελένη του ειδώλου.

Λήδα Τασοπούλου (η Ελένη στην παράσταση του Αμφιθεάτρου), σε συνέντευξή της στον ημερήσιο Τύπο (Το Βήμα, 18/07/1999)

Ελένη (Λ. Τασοπούλου, Αμφιθέατρο, 1999, σκην. Σ. Ευαγγελάτος)

**«Καὶ δοκεῖ μ' ἔχειν, κενὴν
δόκησιν, οὐκ ἔχων»**

2η ΣΚΗΝΗ (στ. 83-120)

**Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΟΥ ΤΕΥΚΡΟΥ
– Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ**

- ▶ ***Πώς αντιδρά ο ξένος όταν βλέπει την Ελένη;***
- ▶ ***Ποιος είναι ο ξένος κι από πού έρχεται;***
- ▶ ***Πώς βρέθηκε στην Αίγυπτο;***

**ΤΕΥΚΡΟΣ¹ Το κάστρο ετούτο
ποιος εξουσιάζει;
Γιατί, από τις στοές και
τους ωραίους**

85 **θριγκούς² που το κυκλώνουν,**

για παλάτι
άρχοντα πλούσιου μπορείς
να το νομίσεις.³

Αα!⁴

Θεοί, ποιαν όψη αντίκρισα;

Κοιτάζω
την πολυμίσητη θωριά κακούργας

90 γυναίκας, που ξεκλήρισε

κι εμένα

κι όλους τους Αχαιούς.

Άμποτε να 'χεις

την έχθρα των θεών που

τόσο μοιάζεις

με την Ελένη. Κι αν σε ξένη χώρα

δε βρισκόμουν,⁵ με τούτη τη σαΐτα

95 που αλάθευτα χτυπά

θ' αφανιζόσουν,

για να γευτείς αυτή τη χάρη,

αφού είσαι

παρόμοια με του Δία τη θυγατέρα.

ΕΛΕ. Γιατί, δυστυχισμένε, όποιος

και να 'σαι,
μ' αποστράφηκες έτσι και

μου δείχνεις
100 μίσος για τα δεινά που 'φερε
κείνη;

ΤΕΥ. Έσφαλα· η οργή με συνεπήρε
πιότερο απ' όσο θα 'πρεπε·

η Ελλάδα
βαθιά μισεί, να ξέρεις, την Ελένη·
συχώρα με, κυρά, γι' αυτά τα λόγια.

105 ΕΛΕ. Ποιος είσαι και από ποια
χώρα εδώ φτάνεις;

ΤΕΥ. Ένας από τους Έλληνες
τους δόλιους.

ΕΛΕ. Γι' αυτό λοιπόν δε στέργεις⁶
την Ελένη.

Ποιος είσαι κι από πού;

Ποιος ο γονιός σου;

ΤΕΥ. Με λένε Τεύκρο, γιος
του Τελαμώνα,

110 και Σαλαμίνα η γη που

ΣΧΟΛΙΑ

- 1. Ήρωας του τρωικού μυθολογικού κύκλου, ξακουστός τοξότης.**
- 2. Το τμήμα του κτιρίου που βρίσκεται ανάμεσα στα κιονόκρανα και τη στέγη.**
- 3. Οι ήρωες του Ευριπίδη συνηθίζουν να περιγράφουν επιβλητικά κτίρια· ίσως αυτό να αποτελεί σκηνογραφική υπόδειξη ή να έχει σχέση με τη φτωχή σκηνογραφία του θεάτρου του 5ου αι. π. Χ. και την προσπάθεια του ποιητή να κινήσει τη φαντασία του θεατή.**
- 4. Τώρα που ο Τεύκρος αντιλαμβάνεται την παρουσία της Ελένης, αισθάνεται κατάπληξη λόγω της ομοιότητάς της με τη μισητή του «Ελένη».**
- 5. Η παρουσία σε μια ξένη χώρα μπορεί βέβαια να προσφέρει**

στον ξένο προστασία και άσυλο, από την άλλη όμως ο ξένος έχει την υποχρέωση να σέβεται τη χώρα στην οποία βρίσκεται και τους κατοίκους της.

6. *στέργεις*= αγαπάς, συμπαθείς.

7. Η Ελένη αναρωτιέται μήπως ο Τεύκρος ήταν αδελφοκτόνος και γι' αυτό τον έδιωξε ο πατέρας του Τελαμώνας.

ΑΣ ΓΙΝΟΥΜΕ ΘΕΑΤΕΣ

Από την Ελένη μάθαμε την προϋστορία της δράσης και ακούσαμε τα βάσανά της. Υπάρχουν ωστόσο ακόμη κενά. Τι να έγινε άραγε στην Τροία; Πού να βρίσκεται ο Μενέλαος; Αχαιοί και Τρωαδίτες συνεχίζουν να την καταριούνται ως υπαίτια του πολέμου;

■ Το νέο πρόσωπο που εμφανίζεται αναπάντεχα στη σκηνή ίσως μας καλύψει αυτά τα κενά.

- Με ποιον τρόπο μαθαίνουμε ποιος είναι;

- Με βάση το κείμενο, πώς φαντάζεσαι τη σκευή* του;

- Ας παρατηρήσουμε την παρακάτω απεικόνιση του Τεύκρου. Σε ποια χαρακτηριστικά επιμένει ο καλλιτέχνης; Στη μακέτα του ζωγράφου Φασιανού προβάλλονται τα ίδια χαρακτηριστικά;

*Τεύκρος (θραύσμα
κορινθιακού αγγείου
του 6ου αι. π.Χ.)*

■ Συνομιλητής της Ελένης σε αυτήν τη σκηνή είναι ένας ήρωας του Τρωικού πολέμου, ο Τεύκρος.

- Ας επισημάνουμε τις πληροφορίες που μεταφέρει ο Τεύκρος και συμπληρώνουν την προϋστορία της δράσης.

- Ας αναρωτηθούμε γιατί ανάμεσα σε τόσους ομηρικούς ήρωες επιλέγεται ένας νικητής αυτού του πολέμου και μάλιστα ο Τεύκρος.

- Διακρίνεις κάποια κοινά στοιχεία στη ζωή και στις περιπέτειες της Ελένης και του Τεύκρου;

■ Τον αφηγηματικό μονόλογο της Ελένης διαδέχεται ο διάλογος. Τα δύο πρόσωπα, καθώς διαλέγονται, ζητούν και δίνουν πληροφορίες,

εκφράζουν τα συναισθήματά τους ή τις απόψεις τους, με τη μορφή σύντομων διαλόγων ή στιχομυθίας*. Ας δούμε:

- Σε ποιες στιγμές και για ποιους λόγους οι ήρωες φτάνουν στη γρήγορη εναλλαγή των λόγων (στιχομυθία);
- Ποια συναισθήματα σου προκαλεί ως θεατή/αναγνώστη αυτή η μορφή διαλόγου;

Τεύκρος – Ελένη
(Ρ. Αξελός – Α. Λαδικού,
Κ.Θ.Β.Ε., 1982,
σκην. Α. Βουτσινάς)

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ 4

Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΟΥ ΤΕΥΚΡΟΥ: ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΥΠΑΙΝΙΓΜΟΣ;

Ο Ευριπίδης θέλησε από την πρώτη κιόλας σκηνή του νέου δράματος να χαιρετίσει το μυθικό πρόγονο ενός πιστού σύμμαχου των Αθηνών [του σύγχρονου βασιλιά της Κύπρου Ευαγόρα, που είχε αναλάβει την εξουσία το 412 π.Χ.], ενός φίλου των δύσκολων ημερών, που, μέσα στη γενική αποστασία των πόλεων της αθηναϊκής συμμαχίας, ερχόταν να συγκινήσει και να τονώσει την πόλη της Παλλάδας τασσόμενος αποφασιστικά με τους ηττημένους της Σικελίας [...]. Η εμφάνιση στο «λογεΐον» του θεάτρου του Διονύσου, την άνοιξη του έτους εκείνου, του προγόνου των

Τευκριδών της Κύπρου, είχε, τη χρονική εκείνη περίοδο, την αξία μιας πολύτιμης ενθάρρυνσης. Τη στιγμή που οι Αθηναίοι θρηνούσαν τη μεγαλύτερη καταστροφή της ιστορίας τους, ήταν η κατάλληλη ευκαιρία να τους παρουσιάσει το πρόσωπο του φίλου αυτού των κακών ημερών, ο οποίος, σαν σταλμένος από τη θεία πρόνοια, εκφραζόταν υπέρ αυτών.

**H. Gregoire
(Από το *Ευριπίδης, Ελένη*,
Εισαγωγή-μετάφραση-σχόλια Ερρ.
Χατζηανέστης, Ι. Ζαχαρόπουλος)**

**Τεύκρος
(μακέτα από το
ζωγράφο Αλ. Φασιανό)**

2η ΣΚΗΝΗ (στ. 121-156)

ΟΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΤΟΥ ΤΕΥΚΡΟΥ

- ▶ για την Τροία
- ▶ για τους Έλληνες
- ▶ για την Ελένη
- ▶ για την οικογένειά της

ΕΛΕ. Ναι·
πήγε, όπως λεν, μνηστήρας
της Ελένης.

ΤΕΥ. Σαν αφανίστηκε,
άφησε μεγάλη
για τ' άρματά του αμάχη
στους συμμάχους.

125 ΕΛΕ. Και πώς αυτό τον Αίαντα
έχει βλάβει;

ΤΕΥ. Σκοτώθηκε που πήρε άλλος
τα όπλα.⁸

ΕΛΕ. Και για τις συμφορές
εκείνου πάσχεις;

ΤΕΥ. Γιατί δε χάθηκα κι εγώ
μαζί του.

ΕΛΕ. Ήσουν λοιπόν στην
ξακουσμένη Τροία, ξένε;

130 ΤΕΥ. Την κούρσεψα, μα πάω
κι εγώ χαμένος.

ΕΛΕ. Την έκαψαν, την έχουν
κάνει στάχτη;

ΤΕΥ. Δε μένει από τα κάστρα
της σημάδι.

ΕΛΕ. Δύσμοιρη⁹ Ελένη, παν
για σένα οι Φρύγες.

ΤΕΥ. Κι οι Έλληνες¹⁰ τρανό
κακό έχει φέρει.

135 ΕΛΕ. Πόσος καιρός που
πήρατε την πόλη;

ΤΕΥ. Εφτά χρονιές περάσαν
από τότε.

ΕΛΕ. Και πρώτα πόσο μείνατε
στην Τροία;

ΤΕΥ. Πολλά φεγγάρια,

δέκα χρόνια ακέρια.

ΕΛΕ. Και την Ελένη πήρατε
της Σπάρτης;

140 ΤΕΥ. Την έσυρε ο Μενέλαος
απ' την κόμη.¹¹

ΕΛΕ. Είδες εσύ τη δύστυχη
ή σου το 'παν;

ΤΕΥ. Με τα ίδια μου τα μάτια,
ως βλέπω εσένα.

ΕΛΕ. Σκεφτείτε¹² μη θεόσταλτη
ήταν πλάνη.

ΤΕΥ. Άλλη κουβέντα πιάσε
όχι για κείνη.

145 ΕΛΕ. Κι ό,τι έχεις δει
για αλήθεια το λογιάζεις;

ΤΕΥ. Την είδα εγώ κι ακόμα
ο νους τη βλέπει.¹³

ΕΛΕ. Έφτασε με τον άντρα της
στο σπίτι;

ΤΕΥ. Μήτε στο Άργος, μήτε
στον Ευρώτα.

ΕΛΕ. Άαχ· συμφορά για κείνους¹⁴
που δε στέργεις.

150 ΤΕΥ. Κι οι δυο χαθήκαν, όπως
λέει ο κόσμος.

ΕΛΕ. Αντάμα δεν αρμένισαν
οι Αργίτες;

ΤΕΥ. Ναι, μα τους χώρισε
τρανή φουρτούνα.

ΕΛΕ. Σε ποια μεριά του
πέλαγου σκορπίσαν;

ΤΕΥ. Καταμεσίς στο Αιγαίο,
όπως διαβαίνουν.

155 ΕΛΕ. Δεν είδαν το Μενέλαο
από τότε;

ΤΕΥ. Κανείς· νεκρό τον έχουν
στην Ελλάδα.

ΣΧΟΛΙΑ

8. Ο Τεύκρος αναφέρεται στη διαμάχη των Αχαιών αρχηγών για τα όπλα του νεκρού Αχιλλέα,

που είναι γνωστή ως κρίσις τῶν ὄπλων. Αυτά δόθηκαν τελικά στον Οδυσσέα, πράγμα που οδήγησε τον Αίαντα στην αυτοκτονία.

9. Στο πρωτότυπο υπάρχει η λέξη **τλήμον**, που έχει δύο σημασίες: α) (ενεργητική) αυτή που προξένησε συμφορές (έτσι θα ερμηνεύει τη λέξη ο Τεύκρος) και β) (παθητική) αυτή που πέρασε συμφορές (αυτήν τη σημασία προφανώς δίνει στη λέξη η Ελένη).

10. Βασικό μοτίβο πολλών έργων του Ευριπίδη είναι ότι οι συμφορές του πολέμου πλήττουν όχι μόνο τους ηττημένους αλλά και τους νικητές.

11. Συνήθιζαν να σέρνουν από την κόμη (τα μαλλιά) τις αιχμάλωτες γυναίκες. Άρα ο Μενέλαος θεωρούσε ένοχη την Ελένη.

12. Η Ελένη δε χρησιμοποιεί τυχαία πληθυντικό· μιλώντας στον Τεύκρο είναι σαν να απευθύνεται σε όλους τους Έλληνες.

13. Μια πιο πιστή μετάφραση θα ήταν: *Την είδα εγώ, και αυτός που βλέπει είναι ο νους, δηλαδή είδα την Ελένη με τα μάτια μου και ο νους μου (= η λογική μου) επιβεβαιώνει την αλήθεια αυτών που είδα.* Εκφράζει έτσι την ακλόνητη πεποίθησή του.

14. Εννοεί τον εαυτό της, ίσως και το Μενέλαο.

ΑΣ ΓΙΝΟΥΜΕ ΘΕΑΤΕΣ

■ Αφού παρατηρήσουμε προσεκτικά τις παρακάτω φωτογραφίες από σύγχρονες παραστάσεις αρχαίου δράματος, ας συζητήσουμε ποιο από τα πρόσωπα που

απεικονίζονται θα μπορούσε να είναι ο Τεύκρος.

Γ. Λαζάνης

Ν. Τζόγιας

ΑΣ ΕΜΒΑΘΥΝΟΥΜΕ

■ Παράλληλα με την αντίθεση ανάμεσα στην πραγματική Ελένη και στο είδωλό της, παρακολουθούμε και την πάλη ανάμεσα στη γνώση και την άγνοια. Καθένας από τους συνομιλητές γνωρίζει κάτι που ο άλλος αγνοεί. Έτσι προκύπτει η περίφημη τραγική ειρωνεία*:

ένα από τα πρόσωπα του δράματος ή και όλοι οι ήρωες αγνοούν την αλήθεια που γνωρίζουν οι θεατές, οπότε και τα λόγια τους δεν έχουν το ίδιο νόημα για όλους.

- Μπορείς να εντοπίσεις παραδείγματα τραγικής ειρωνείας στο διάλογο Τεύκρου-Ελένης;

- *Την κούρσεψα, μα πάω κι εγώ χαμένος*, αναφωνεί ο Τεύκρος, ένας από τους πολεμιστές/νικητές του Τρωικού πολέμου, παρουσιάζοντας έτσι τον πόλεμο όχι στην ηρωική-επική του διάσταση αλλά ως αιτία συμφορών. Η παράδοξη αυτή δήλωση μπορεί να αποτελέσει και την αφορμή, για να αρχίσουμε να διερευνούμε τους προβληματισμούς του Ευριπίδη για τον πόλεμο και να τους συνδέσουμε με το ιστορικό πλαίσιο του έργου.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ 5

**«ΣΤΗΝ ΤΡΟΙΑ ΕΧΑΘΗ Ο ΑΙΑΣ,
Ο ΑΔΕΛΦΟΣ ΜΟΥ»**

**[Ο Τεύκρος θρηνεί πάνω από το
πτώμα του αδελφού του Αίαντα.]**

**Ω θέαμα αβάσταχτο και
τόλμημα φριχτό!
Ποιες πίκρες μού γεννάει
ο θάνατος σου!
Τώρα πια πού να πάω,
σε ποιους ανθρώπους,
εγώ που δε σου στάθηκα
διόλου στις συμφορές;
Μήπως ο Τελαμώνας,
ο πατέρας μας,
καλόγνωμος θα με δεχτεί
και με χαρά,
χωρίς εσένα αν φτάσω;
Ναι! Σίγουρα!
Και τι δε θα πει, πόσες κακίες**

δε θα βρει να ξεστομίσει,
[...]
Τέλος, διωγμένος απ' τη γη μου
θα βρεθώ
και δούλος θα φανώ, ενώ
είμαι ελεύθερος.
Αυτά με περιμένουν στην
πατρίδα· κι εδώ
στην Τροία, πολλοί οι εχθροί,
και λίγοι
που με στηρίζουν.
Και για όλα τούτα αιτία
ο θάνατός σου.
Αλίμονο μου, τι θα κάνω;

Σοφοκλής, *Αίας*, στ. 1004-1010,
1019-1024
(μτφρ. Εν Κύκλω, επιμ. Μ. Γιόση)
(Από το Σοφοκλής, *Αίας*, Εκδόσεις
του Εικοστού Πρώτου)

**Ο Αϊάντας προετοιμάζει
την αυτοκτονία του
(μελανόμορφος
αμφορέας του
6ου αι. π.Χ.)**

2η ΣΚΗΝΗ (στ. 156-191)

Ο ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΤΑΞΙΔΙΟΥ ΤΟΥ ΤΕΥΚΡΟΥ – Η ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΤΟΥ

- Τι ζητάει από την Ελένη
ο Τεύκρος;**
- Πώς αντιμετωπίζει το αίτημά του
η Ελένη και με ποια δικαιολογία;**

**ΕΛΕ. Ωω δυστυχία¹⁵ κι η μάνα
της Ελένης;**

**ΤΕΥ. Τη Λήδα λες; Επήγε πια
στον Άδη.**

**ΕΛΕ. Για τις ντροπές της κόρης
της εχάθη;**

160 ΤΕΥ. Ναι, μια θηλιά
περνώντας στο λαιμό της.¹⁶
ΕΛΕ. Ζουν του Τυνδάρεω
οι δυο γιοι ή δε ζούνε;¹⁷
ΤΕΥ. Και ναι και όχι· υπάρχει
διπλή φήμη.
ΕΛΕ. Ποια γνώμη η πιο καλή;
Αχ! συμφορές μου.
ΤΕΥ. Άστρα γινήκαν και θεούς
τους λένε.¹⁸

165 ΕΛΕ. Καλός αυτός ο λόγος·
η άλλη φήμη;
ΤΕΥ. Πως σκοτωθήκαν για
την αδελφή τους.¹⁹
Όμως τα λόγια φτάνουνε· δε θέλω
διπλά να κλαίω γι' αυτά
και να στενάζω.
Σκοπός μου που ήρθα
στο παλάτι ετούτο

170 είναι να βρω
τη μάντισσα Θεονόη.²⁰

βοήθησέ με εσύ μαντείες να πάρω
με πρίμο αγέρι πώς θα ταξιδέψω,
στη θαλασσόζωση να φτάσω

Κύπρο,
που με χρησμό με πρόσταξεν

ο Φοίβος

175 μια πόλη εκεί να ιδρύσω

κατοικώντας

και να την ονομάσω Σαλαμίνα,
το πατρικό νησί μου έτσι τιμώντας.

ΕΛΕ. Θα σ' οδηγήσει το ίδιο

το ταξίδι·

μα φύγε, ξένε, γρήγορα

απ' τη χώρα,

180 ο γιος πριν σ' αντικρίσει

του Πρωτέα

που βασιλεύει εδώ· πήγε κυνήγι
με τα σκυλιά του· κι όποιοι

θα πετύχει

Έλληνα τον σκοτώνει. Την αιτία
μη θέλεις να τη μάθεις· δε στη λέω·

185

έπειτα και σε τι θα

σ' ωφελούσα;²¹

ΤΕΥ. Γυναίκα, μίλησες σωστά·

μακάρι

τη χάρη σου οι θεοί

να ξεπληρώσουν.

Είσαι όμοια στο κορμί με την Ελένη,
μα δεν της μοιάζεις στην ψυχή.

Να πάει

190

κατά χαμού, ποτέ της στον

Ευρώτα μη φτάσει· εσύ καλό

να βλέπεις πάντα.

ΣΧΟΛΙΑ

15. Σύμφωνα με τις συμβάσεις του θεάτρου, τα λόγια αυτά λέγονται έτσι, ώστε να δίνεται η εντύπωση ότι ο Τεύκρος δεν την ακούει.

16. Η αυτοκτονία της Λήδας είναι επινόηση του Ευριπίδη. Με απαγχονισμό στην αρχαία

τραγωδία αυτοκτονούσαν συνήθως οι γυναίκες που αισθάνονταν ντροπή. Έτσι η Ελένη, αν και αθώα, αισθάνεται υπεύθυνη για το θάνατο των προσφιλών της προσώπων.

17. Εννοεί τα αδέλφια της, Κάστορα και Πολυδεύκη, τους περίφημους Διόσκουρους.

18. Σύμφωνα με το μύθο, ο Δίας χάρισε την αθανασία στους Διόσκουρους, που έγιναν οι προστάτες των ναυτικών και ταυτίστηκαν με τον αστερισμό των Διδύμων.

19. Ο Ευριπίδης επινόησε το θάνατό τους για τον ίδιο λόγο που επινόησε και την αυτοκτονία της Λήδας.

20. Ο σκοπός του ταξιδιού του Τεύκρου είναι ακόμα μια επινόηση του Ευριπίδη, που προβάλλει τις μαντικές ικανότητες της Θεονόης

και δικαιολογεί την παρουσία του στην Αίγυπτο.

21. Η αιτία, προφανώς, είναι ο φόβος του Θεοκλύμενου μήπως έλθουν Έλληνες (ιδίως ο Μενέλαος) και πάρουν πίσω στην Ελλάδα την αγαπημένη του Ελένη· όμως η Ελένη δεν αποκαλύπτει την αιτία στον Τεύκρο, γιατί έτσι θα πρόδιδε την ταυτότητά της.

ΑΣ ΓΙΝΟΥΜΕ ΘΕΑΤΕΣ

- Ο ποιητής μέσα από τα λόγια του Τεύκρου δίνει κι άλλες πληροφορίες για το σκηνικό. Τα στοιχεία αυτά οι θεατές της παράστασης μπορούν να τα δουν:
 - με τα ίδια τους τα μάτια (ρεαλιστικό σκηνικό),
 - με τα «μάτια» της φαντασίας τους (αφαιρετικό σκηνικό).

- Ας παρατηρήσουμε την παρακάτω φωτογραφία. Ως θεατής της παράστασης αυτής τι θα «έβλεπες» ακούγοντας τον Τεύκρο;

Μακέτα σκηνικού του Γ. Ζιάκα για παράσταση της Ελένης, Θ.Ο.Κ., 1993, σκην. Ν. Χαραλάμπους

■ Ο Τεύκρος ήρθε στη σκηνή από τη μία πάροδο* και τώρα αποχωρεί από την ίδια, για να συνεχίσει το ταξίδι του. Αν λάβεις υπόψη σου όσα αναφέρει ο Τεύκρος και τη θεατρική σύμβαση της εποχής, από ποια πάροδο πιστεύεις ότι γίνεται η είσοδος και η έξοδος του από τη σκηνή;

■ Η Ελένη, ύστερα από τη σύντομη συνομιλία της με τον Τεύκρο, μένει και πάλι μόνη της στη σκηνή. Η κατάσταση όμως στο μεταξύ δεν είναι η ίδια.

- Ας συζητήσουμε τι πρόσφερε η συνάντηση Τεύκρου-Ελένης. Πιο συγκεκριμένα, μπορούμε να εξετάσουμε γιατί η συνάντηση αυτή επιδεινώνει την τραγική θέση της ηρωίδας.

- Πώς φαντάζεσαι ότι η συνάντηση αυτή θα μπορούσε να επηρεάσει την εξέλιξη του έργου (δραματική οικονομία);

■ Ο Πρόλογος ολοκληρώνεται. Μπορούμε να κάνουμε κάποιες υποθέσεις (και να τις επιβεβαιώσουμε ή να τις διαψεύσουμε αργότερα) για τη λειτουργία του

ως προς:

- την εξέλιξη της δράσης,
- τα θέματα που θα θιγούν στο δράμα.

Τεύκρος
(Ζ. Ρούμπος,
Εταιρεία Θεάτρου
«Η άλλη πλευρά»,
2004, σκην. Ά. Μιχόπουλος)

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ 6

**«ΚΙ Ο,ΤΙ ΕΧΕΙΣ ΔΕΙ ΓΙΑ ΑΛΗΘΕΙΑ
ΤΟ ΛΟΓΙΑΖΕΙΣ;»**

Ήμουν κι εγώ

στον πόλεμο τοξότης
το ριζικό μου ενός ανθρώπου
που ξαστόχησε.

Αηδόνι ποιητάρη,

σαν και μια τέτοια νύχτα στ'
ακροθαλάσσι του Πρωτέα
σ' άκουσαν οι σκλάβες
Σπαρτιάτισσες κι έσυραν το θρήνο,
κι ανάμεσό τους –ποιος θα
το 'λεγε– η Ελένη!
Αυτή που κυνηγούσαμε χρόνια
στο Σκάμαντρο.
Ήταν εκεί, στα χείλια της ερήμου·
την άγγιξα, μου μίλησε:
«Δεν είν' αλήθεια,
δεν είν' αλήθεια» φώναζε.
«Δεν μπήκα στο
γαλαζόπλωρο καράβι.
Ποτέ δεν πάτησα την
αντρειωμένη Τροία».
[...]
ήταν εκεί, στην όχθη ενός Δέλτα.
Και στην Τροία;
Τίποτε στην Τροία – ένα είδωλο.
Έτσι το θέλαν οι θεοί.

Κι ο Πάρης, μ' έναν ίσκιο πλάγιαζε
σα να ήταν πλάσμα ατόφιο·
κι εμείς σφαζόμασταν για
την Ελένη δέκα χρόνια.

Γ. Σεφέρης, «Ελένη» (απόσπασμα)
(Από το Γ. Σεφέρης, *Ποιήματα*,
Ίκαρος)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

στ.1-191

«Καὶ δοκεῖ μ' ἔχειν, κενὴν
δόκησιν, οὐκ ἔχων»

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Τα βάσανά μου θα σας ιστορήσω (στ. 26), λέει η Ελένη κι αρχίζει να αναφέρεται στην αιτία των κακών. Προσπαθήστε να αποδώσετε περιληπτικά σε 10 γραμμές

τα γεγονότα που αποτέλεσαν την αρχή των κακών.

2. Ωραία Ελένη, Πηνελόπη, Οδυσσέας: Με ποιον ή ποιους από αυτούς τους ήρωες της μυθικής παράδοσης έχει, κατά τη γνώμη σας, κοινά στοιχεία η Ελένη του Ευριπίδη;

3. «Η γενιά του Ευριπίδη διερωτάται και χειραφετείται» (Jackeline de Romilly): Αναζητήστε στο μονόλογο της Ελένης στοιχεία που θα μπορούσαν να στηρίξουν αυτή την άποψη.

4. Κύρια λειτουργία του προλόγου στο αρχαίο δράμα θεωρείται η ενημέρωση των θεατών για τον τόπο, το χρόνο, τα βασικά πρόσωπα, την προϋστορία της δράσης και το κεντρικό νήμα της υπόθεσης. Ποια στοιχεία του Προλόγου επιτελούν

την παραπάνω λειτουργία της Ελένης του Ευριπίδη;

5. Σύμφωνα με κάποιους μελετητές, ο Τεύκρος βρίσκεται σε τραγική θέση. Συμμερίζεστε την άποψή τους; Να στηρίξετε την απάντησή σας σε όλες τις πληροφορίες που μας δίνει για τον εαυτό του ο Τεύκρος και στη συμπεριφορά του απέναντι στην Ελένη.

6. Ο Τεύκρος φτάνοντας στην Κύπρο αφηγείται τη συνάντηση με την Ελένη σε έναν παλιό συμπολεμιστή του...

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Ας υποθέσουμε ότι η τάξη σας αποφάσισε να ανεβάσει την Ελένη. Ένας από τους τομείς, με τους οποίους έχετε να ασχοληθείτε, είναι και το σκηνικό. Μπορείτε, λοιπόν,

να σχεδιάσετε το σκηνικό που εσείς προτείνετε. Ιδέες μπορείτε να πάρετε από τα σκηνικά που απεικονίζονται στο βιβλίο σας (σελ. 9-21) και τη μακέτα που σχεδίασε ο Γιάννης Τσαρούχης για μια παράσταση της *Ελένης* (σελ. 35).

ΕΡΓΑΣΙΑ

Να μελετήσετε ορισμένους Προλόγους και να διερευνήσετε τη λειτουργία τους. Δείτε για παράδειγμα: α) τον Πρόλογο από ορισμένα διηγήματα, που περιλαμβάνονται στα *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας* της τάξης σας, β) τον Πρόλογο από ένα σύγχρονο θεατρικό έργο, που μπορείτε να αναζητήσετε στη βιβλιοθήκη του σχολείου σας, γ) τον Πρόλογο από το βιβλίο της *Φυσικής ή των Μαθηματικών*.

ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΑΠΟΔΕΛΤΙΩΣΗ

Αρκετά είναι τα θέματα που θα μας απασχολήσουν στην *Ελένη*. Τα θέματα αυτά χτίζονται σταδιακά στο έργο. Για να καταφέρετε λοιπόν να διαμορφώσετε μια ολοκληρωμένη εικόνα τους, χρειάζεται να εντοπίζετε τα σχετικά στοιχεία και στη συνέχεια να τα καταγράφετε. Κάποια στιγμή, που θα ολοκληρώνεται ένα θέμα, μπορείτε να παρουσιάζετε στην τάξη τα αποτελέσματα της έρευνάς σας.

Για το σκοπό αυτό θα βοηθήσει να χωριστείτε σε ομάδες των 2-3 ατόμων και να καταγράφετε τα στοιχεία του θέματος που έχετε αναλάβει σε ένα ξεχωριστό μέρος του τετραδίου σας ή σε μικρά χαρτάκια, τα δελτία.

**Ας αρχίσουμε την αποδελτίωση
από τα εξής θέματα:**

1) πόλεμος,

2) η αντίθεση

«είναι – φαίνεσθαι»,

3) οι θεοί,

4) γνώση – άγνοια.

ΠΑΡΟΔΟΣ

στ.192-436

*Ο θρήνος για την
αδυσώπητη μοίρα*

**«Αἶών δυσαίων τις
ἔλαχεν ἔλαχεν»**

(στ. 213-214, μτφρ. στ. 246)

ΠΛΟΚΗ

- Η απόφαση της Ελένης
- Η πρόταση του Χορού

ΘΕΜΑΤΑ

- Το λυρικό στοιχείο
- Άτομο και ομάδα: Ηρωίδα και Χορός
- Η τραγικότητα
- Η επιθυμία φυγής από την πραγματικότητα

Ηλέκτρα – Χορός
(Κ. Παξινοῦ,
Σοφοκλής, Ηλέκτρα,
Εθνικό Θέατρο, 1938,
σκην. Δ. Ροντήρης)

ΠΑΡΟΔΟΣ

ΠΡΟΩΔΟΣ 192-195	ΚΟΜΜΟΣ 196-288
Ελένη	Ελένη – Χορός
ΔΙΑΛΟΓΙΚΗ ΣΚΗΝΗ 289-371	ΑΜΟΙΒΑΙΟΝ 372-436
Χορός – Ελένη	Ελένη – Χορός

ΠΑΡΟΔΟΣ

στ.192-288

«Αἰὼν δυσαἰῶν τις
ἔλαχεν ἔλαχεν»

ΠΡΟΩΔΟΣ¹ (στ. 192-195)

ΕΛΕ. Σε τι κλάμα βαθύ να ξεσπάσω,
που θλίψη τρανή
την ψυχή μου πλακώνει με πόνο
μεγάλο κι ασήκωτο;
Ποιο μοιρολόγι να πιάσω
195 με θρήνους, με βόγγους,
με δάκρυα;

ΚΟΜΜΟΣ (στ. 196-288)

Η ΕΠΙΚΛΗΣΗ ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ

- *Ποιες προσκαλεί η Ελένη;*
- *Για ποιο λόγο;*

Α΄ ΣΤΡΟΦΗ²

ΕΛΕ. Σειρήνες³, φτερωτές κόρες
της Γης, ελάτε
με φόρμιγγες, φλογέρες
λωτοκάμωτες,
με αυλούς⁴ συντρόφισσες
στον πόνο μου,
ζυγιάζοντας συνταιριαστούς
200 θρήνους στα μαύρα μου δεινά.
Στις συμφορές μου δάκρυα
να 'στελνε η Περσεφόνη,⁵
λυπητερούς, μακρόσυρτους
σκοπούς να συνοδέψουνε
205 τα κλάματά μου κι από με
να πάρει σαν αντίχαρη
στ' ανήλιαγα παλάτια της
πικρό πικρό τραγούδισμα
για τους βαριόμοιρους νεκρούς.

Α΄ ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΗ

Η ΕΙΣΟΔΟΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ

► Πού βρίσκονταν οι γυναίκες του Χορού;

► Πώς δικαιολογούν τον ερχομό τους;

210 ΧΟΡΟΣ Κοντά στη γαλανή
ακροθαλασσιά
σε τρυφερά καλάμια απάνω
και στη σγουρή τη χλόη κάποτες⁶
άπλωνα⁷ ρούχα κόκκινα⁸ στον ήλιο
να τα στεγνώσουν

οι χρυσές αχτίδες¹

215 τότε άκουσα μια πονεμένη
βαθιά φωνή, σπαραχτική,
σα βογκητό και μοιρολόι,
καθώς⁹ μια νύμφη, μια νεράιδα
τρέχει θρηνώντας στα βουνά

220 ή μέσα στις βραχοσπηλιές
σκούζει και στηθοδέρνεται,
γιατί σε στρώμα ερωτικό τραχιά
τη σέρνει ο Πάνας.¹⁰

ΣΧΟΛΙΑ

- 1. Εισαγωγικοί στίχοι που τραγουδά η Ελένη με τη συνοδεία μουσικού οργάνου και ανοίγουν το δρόμο στο λυρικό μέρος.**
- 2. Σύμφωνα με έναν αρχαίο σχολιαστή, ο Χορός, όταν τραγουδούσε τη στροφή, κινούνταν προς τα δεξιά (= στροφή) και, όταν τραγουδούσε την αντιστροφή, επέστρεφε στη θέση του, ενώ, αν πρόσθεταν μια ακόμα στροφή, την «επωδό», έμενε ακίνητος.**
- 3. Η Ελένη στην α' στροφή επικαλείται θεότητες που έχουν σχέση με το θάνατο: την Περσεφόνη και**

τις συντρόφισσές της, Σειρήνες. Δεδομένου ότι συχνά βρίσκουμε Σειρήνες σε επιτύμβια μνημεία, ίσως στο μνημείο του Πρωτέα να υπήρχε ανάγλυφη ή ζωγραφισμένη μια Σειρήνα.

4. Φόρμιγγες, φλογέρες, αυλοί: μουσικά όργανα. Η φόρμιγξ ήταν έγχορδο μουσικό όργανο, ένα είδος κιθάρας, ενώ ο αυλός και η φλογέρα ήταν πνευστά. Συνήθιζαν να κατασκευάζουν τις φλογέρες από ξύλο λωτού.

5. Δεν είναι τυχαία η αναφορά στην Περσεφόνη, διότι: α) είναι η θεά του Κάτω Κόσμου και β) έχει κοινά σημεία με την Ελένη, καθώς είχε απαχθεί και είχε αναγκαστεί να παντρευτεί τον Πλούτωνα.

6. κάποτες = πριν από λίγο.

7. Ο Χορός μιλάει σε ενικό αριθμό και εκφράζει, σύμφωνα με

τη σύμβαση, τη δράση ή τα συναισθήματα όλων των μελών του.

8. ρούχα κόκκινα (πορφυρά) φορούσαν οι βασιλιάδες. Άρα οι γυναίκες του Χορού ήταν στην υπηρεσία του Θεοκλύμενου.

9. καθώς = όπως. Αρχίζει μια παρομοίωση, η οποία δεν είναι τυχαία: η καταδίωξη της Νεράιδας από τον Πάνα θυμίζει την πίεση που ασκεί στην Ελένη ο Θεοκλύμενος, για να γίνει γυναίκα του.

10. Ο Παν ήταν θεότητα που προστάτευε τους βοσκούς. Τον φαντάζονταν με κέρατα στο κεφάλι, τραγοπόδαρο και γεμάτο ερωτική διάθεση. Σε όσους καταδίωκε προκαλούσε πανικό.

Ο Τεύκρος αποχωρεί. Η Ελένη μόνη στη σκηνή ξεσπά σε βαθύ κλάμα και μοιρολόγι. Ακούγοντάς την, μια ομάδα γυναικών μπαίνει στο σκηνικό χώρο και απλώνεται στην ορχήστρα*.

■ Η είσοδος του Χορού στο αρχαίο θέατρο γινόταν κατά κανόνα με κάποια επισημότητα, με ρυθμικά συνήθως βήματα, με τρόπο δηλαδή που θύμιζε θρησκευτική τελετουργία· κάτι σαν τις σημερινές λιτανείες των εικόνων ή την ακολουθία του Επιταφίου.

● Ας μεταφερθούμε νοερά στο θέατρο του Διονύσου εκείνο το πρωινό του 412 π.Χ. κι ας φανταστούμε την είσοδο των γυναικών του Χορού στην ορχήστρα.

**Παράσταση τραγικού
Χορού μπροστά
στο βωμό του
Διονύσου
(αττικός ερυθρόμορφος
κρατήρας του 5ου αι. π.Χ.)**

- Στην εποχή μας όμως η τραγωδία δεν έχει πια θρησκευτικό χαρακτήρα. Ο σκηνοθέτης, επομένως, μπορεί να κινηθεί πιο ελεύθερα.
 - Ας παρατηρήσουμε την παρακάτω φωτογραφία από μια σύγχρονη παράσταση αρχαίου δράματος. Πώς εισάγει το Χορό ο σκηνοθέτης;
 - Με βάση τα στοιχεία της α' αντιστροφής, ποιες οδηγίες θα έδινες εσύ ως σκηνοθέτης στις γυναίκες του Χορού για την είσοδό τους στην ορχήστρα;

***Είσοδος Χορού
(Ευριπίδης, Ηλέκτρα,
ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Πάτρας,
2003, επιμ. κίνησης
Α. Καζούρη)***

ΑΣ ΕΜΒΑΘΥΝΟΥΜΕ

■ Παρακολουθούμε την Πάροδο*, την πρώτη είσοδο του Χορού στην ορχήστρα. Ο Χορός, μια ομάδα ανθρώπων με κοινά χαρακτηριστικά, ένα ομοιογενές σύνολο, δίνει στην τραγωδία λυρική διάσταση με το τραγούδι του. Στη συγκεκριμένη τραγωδία οι γυναίκες του Χορού και η Ελένη εκφράζουν εναλλάξ (δι' ἀμοιβαίων*) τη συναισθηματική τους φόρτιση μέσα από ένα θρηνητικό τραγούδι, τον κομμό*.

- Ας προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε στοιχεία μορφής και περιεχομένου, με τα οποία εκφράζεται ο θρηνητικός χαρακτήρας του τραγουδιού αυτού.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ 1

«ΔΑΚΡΥΑ ΔΑΚΡΥΣΙ, ΠΑΘΕΑ ΠΑΘΕΣΙ»

Εμέ μου πρέπει κλάματα,
δάκρυα και μυριολόγια,
να κλαίω το βράδυ σιγανά
και την αυγή γεμάτα
κι αυτού στα ξημερώματα
να σέρνω μυριολόγι.
Κλάψετε, μάτια μ', κλάψετε,
να σύρετε ποτάμι,
να γένει λίμνη και γιαλός,
να πάει στον κάτω κόσμο,
για να βρεχούντ' οι άβρεχοι,
να πιουν οι διψασμένοι,

να βάλουν κι οι γραμματικοί
νερό στο καλαμάρι,
να γράψουνε τα βάσανα
των πολυαγαπημένων.

Σύγχρονο μοιρολόγι (απόσπασμα)
(Από το Α. Passow,
Τραγούδια Ρωμαίικα,
Χ. Τεγόπουλος – Ν. Νίκας)

Β΄ ΣΤΡΟΦΗ

ΟΙ ΣΥΜΦΟΡΕΣ ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ

► Ποιες ειδήσεις μεταφέρει η Ελένη
στις γυναίκες του Χορού;

ΕΛΕ. Γυναίκες της Ελλάδας,¹¹ αχ!

225 κούρσεμα караβιού

βαρβαρικού,
ήρθε ένας ναύτης Αχαιός, ήρθε¹²
και πόνους μου 'φερε
βαριούς στους πόνους που έχω.

Την γκρεμισμένη τώρα Τροία
230 την τρώει ανέλεη φωτιά·
φταίω εγώ για τόσους φόνους
και τ' όνομά μου, που ένα πλήθος
σώριασε δυστυχίες. Η Λήδα
πέρασε βρόχο στο λαιμό της
235 και πέθανε για

τις ντροπές μου.

Στο πέλαο, παραδέρνοντας,
ο άντρας μου είναι πια χαμένος·
ο Κάστορας κι ο Πολυδεύκης,
διπλό καμάρι της πατρίδας,
240 έγιναν άφαντοι κι αφήσαν
έρημες τις παλαίστρες, πλάι
στις καλαμιές του Ευρώτα, δίχως
αλόγων ποδοβολητά.¹³

Β΄ ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΗ

Η ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ

► *Γιατί λυπάται ο Χορός την Ελένη;*

ΧΟΡ. Ἄα! Τύχη πολυστέναχτη

245 και πικραμένη μοίρα¹⁴

που έχεις!

Αγλύκαντη ζωή¹⁵ από τότε
που σ' έσπειρεν ο Δίας, όταν
σαν κύκνος λευκοφτέρουγος
αστράφτοντας μες στον αιθέρα

250 μπήκε στης μάνας σου

τον κόρφο.

Ποια συμφορά σού λείπει τάχα;
Ποια δυστυχία δεν έχεις υποφέρει;
Κρεμάστηκε η μητέρα σου,
τα δυο σου αδέλφια, δίδυμα του Δία

255 βλαστάρια, δε χαρήκαν

τη ζωή τους.

Δε βλέπεις την πατρίδα πια
κι ολούθε λεν στις πολιτείες
πως μ' ένα βάρβαρο, κυρά μου,
σ' άτιμο πλάγιασες κρεβάτι.

260 Πνίγηκε μες στα κύματα

ο καλός σου,

κι ούτε ποτέ στο πατρικό
παλάτι σου χαρά θα δώσεις
και στης Χαλκίοικης¹⁶ τοναό.

ΣΧΟΛΙΑ

11. Με αυτή την προσφώνηση οι θεατές πληροφορούνται έμμεσα την καταγωγή του Χορού.

12. Η επανάληψη της λέξης *ήρθε* (αναδίπλωση) είναι σκόπιμη και δείχνει ότι το κλάμα πνίγει την Ελένη που ξαναλέει την ίδια λέξη.

13. Ο ιππέας Κάστορας και ο πυγμάχος Πολυδεύκης ενσάρκωναν στην αρχαιότητα το αθλητικό ιδεώδες των Δωριέων.

14. Η τύχη και η μοίρα θεωρούνται ήδη από τον Όμηρο πρωταρχικές δυνάμεις του σύμπαντος, που καθορίζουν τη ζωή του ανθρώπου.

15. Στο πρωτότυπο αίων δυσαίων.

Κυριολεκτικά σημαίνει ζωή δυστυχισμένη. Παρόμοιο είναι το δικό μας «βίος αβίωτος» = ζωή αβάσταχτη.

16. Ναός της Αθηνάς στη Σπάρτη. Ονομάστηκε έτσι ή γιατί οι πύλες του ήταν χάλκινες ή γιατί οι τοίχοι καλύπτονταν από ελάσματα χαλκού.

ΑΣ ΓΙΝΟΥΜΕ ΘΕΑΤΕΣ

■ Παρακολουθώντας τη συμμετοχή των γυναικών στο θρήνο της Ελένης και βασιζόμενοι σε στοιχεία που προκύπτουν από το κείμενο, ας κάνουμε υποθέσεις για τη σκευή του Χορού, την κίνησή του στην ορχήστρα και τη μουσική που ακούγεται σε όλη τη διάρκεια του κομμού.

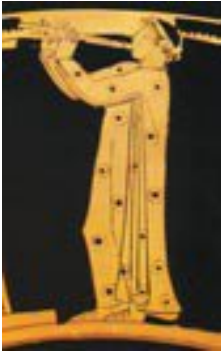
**Χορός από
παράσταση
της Ελένης
(Εθνικό Θέατρο,
1977, χορογρ. Ντ. Τσάτσου-
Συμεωνίδη)**

Σε αυτές μας τις υποθέσεις θα μπορούσαν να μας βοηθήσουν και τα παρακάτω στοιχεία:

- Ο Χορός γίνεται ένα ομοιογενές σύνολο χάρη και στη σκηνική του παρουσία, όπως το συντονισμό συχνά των κινήσεων, το συγχρονισμό των χειρονομιών, την κοινή σκευή.**
- Τα λυρικά μέρη της τραγωδίας συνοδεύει πάντοτε μουσική. Στις αρχαίες μάλιστα παραστάσεις ήταν αναγκαία η συμμετοχή ενός αυλητή σε όλη τη διάρκεια του έργου. Έτσι**

παρουσιαζόταν ένα πλούσιο θέαμα με το συνδυασμό λόγου, μουσικής και κίνησης.

Αυλητής (ερυθρόμορφο αγγείο του 5ου αι. π.Χ.)

ΑΣ ΕΜΒΑΘΥΝΟΥΜΕ

■ Το Χορό της τραγωδίας αποτελούν συνήθως γυναίκες ή γέροντες, άνθρωποι δηλαδή αδύναμοι να επέμβουν δραστικά στην εξέλιξη του δράματος. Συμμετέχουν πάντως συναισθηματικά, παρακολουθώντας την πορεία του τραγικού ήρωα και συμπάσχοντας μαζί του.

• Ας επισημάνουμε την ταυτότητα του Χορού στην τραγωδία μας και ας συζητήσουμε τη συγκεκριμένη επιλογή.

**Χορός της Ελένης
(Κ.Θ.Β.Ε., 1982,
σκην. Α. Βουτσινάς,
χορογρ. Ε. Πήττα)**

■ Οι γυναίκες του Χορού στον κομμό επαναλαμβάνουν τις συμφορές της Ελένης, καθρεπτίζοντας έτσι το πάθος της ηρωίδας.

- Σε ποιο μέρος του κομμού ο Χορός γίνεται η ηχώ της ηρωίδας και τι νόημα έχει άραγε αυτή η επανάληψη για τους θεατές;

- Αξίζει να προσέξουμε τις λεπτές διαφοροποιήσεις ανάμεσα στις ειδήσεις που μεταφέρει η Ελένη και σ' αυτές που επαναλαμβάνει ο Χορός. Ποιες είναι; Θα συμβάλουν άραγε στη δραματική εξέλιξη;

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ 2

**«ΟΛΕΣ ΟΙ ΔΟΥΛΕΣ ΓΥΡΩ ΤΗΣ
ΣΙΓΟΚΛΑΙΓΑΝ»**

[Όταν η Πηνελόπη μαθαίνει ότι οι μνηστήρες σχεδιάζουν να εξοντώσουν το γιο της, τον Τηλέμαχο, αρχίζει το θρήνο.]

Αλλά την Πηνελόπη πόνος βαρύς
την συνεπήρε, που την ψυχή /
μαραίνει· δεν κοίταξε να βρει
σκαμνί, απ' τα πολλά μέσα στο
σπίτι, / ν' ακουμπήσει· κάθησε στο
κατώφλι της καλοχτισμένης
κάμαρης, / σπαραχτικά θρηνώντας·
κι όλες οι δούλες γύρω της /
σιγοκλαιγαν, όσες βρεθήκανε στο
θάλαμο, / γερόντισσες και νέες.

Όμηρος, *Οδύσσεια* δ, στ. 716-728
(μτφρ. Δ. Ν. Μαρωνίτης)
(Από το *Ομήρου Οδύσσεια*,
Ραψωδία δ, Καστανιώτης)

**«Αἰὼν δυσαιῶν τις
ἔλαχεν ἔλαχεν»**

ΕΠΩΔΟΣ¹⁷

ΟΙ ΥΠΑΙΤΙΟΙ ΤΩΝ ΣΥΜΦΟΡΩΝ

- ▶ **Ποιους θεωρεί η Ελένη υπεύθυνους για τα δεινά της;**
- ▶ **Ποιες ήταν οι συνέπειες της απαγωγής της Ελένης;**

ΕΛΕ. Ποιος Ἕλληνας ή Τρωαδίτης

265 **πελέκησε το πεύκο εκείνο¹⁸**

που ἔφερε τόσα δάκρυα

στην Τροία;

**Καράβι συμφοράς ο Πάρης
φτιάχνοντας απ' αυτό εταξίδεψε
με το βαρβαρικό σκαρί του**

270 **κι αρμένισε στη χώρα μου**

γι' αυτή τη δύσμοιρη ομορφιά,
τον έρωτά μου να κερδίσει.

Μαζί του η φόνισσα και δολοπλόκα
Κύπριδα, στο χαμό οδηγώντας

275 Δαναούς και Πριαμίδες¹⁹

δύστυχη που 'μαι!

Κι απ' το χρυσό θρονί της η Ήρα,
του Δία η σεβαστή γυναίκα,
το φτεροπόδη έστειλε Ερμή.

Κι ως έκοβα μες στην ποδιά μου

280 τριαντάφυλλα δροσάτα,

στη Χαλκίοικη

δώρο την Αθηνά για να τα πάω,
μ' άρπαξε αυτός κι απ'

τον αιθέρα εδώ

στον άχαρο μ' έφερε τόπο

τη δόλια,²⁰ αιτία για να σφαχτούν

285 οι Έλληνες κι οι Πριαμίδες.

Και τ' όνομά μου ντροπιασμένη,

ψεύτικη το λερώνει φήμη

πλάι στου Σιμόεντα τα νερά.

Η ΑΛΛΟΚΟΤΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ

► *Γιατί η Ελένη θεωρεί αλλόκοτη τη γέννησή της;*

ΧΟΡ. Ξέρω, σε ζώνουν συμφορές·
μα πρέπει

290 με υπομονή τις πίκρες
να βαστάζεις.

ΕΛΕ. Καλές μου, με ποια δέθηκα
εγώ μοίρα;

Με γέννησε η μητέρα μου σαν κάτι
παράξενο;²¹ Καμιά Ελληνίδα ή ξένη
ποτές αυγό πουλιού

δεν έκανε όπως

295 εμένα η Λήδα από το Δία,
ως λένε.²²

Αλλόκοτη κι ολάκερη η ζωή μου·
δυσ οι φταίχτες, η Ήρα
κι η ομορφιά μου.

ΣΧΟΛΙΑ

17. Μέρος του χορικού άσματος, που συμπληρώνει τη στροφή και την αντιστροφή.

18. Την Ελένη στην πραγματικότητα δεν την ενδιαφέρει ποιος κατασκεύασε το πλοίο. Συνδέοντας ένα συνηθισμένο γεγονός (ναυπήγηση ενός πλοίου) με τις φοβερές συνέπειές του, αναζητά την αρχή των συμφορών της.

19. Δαναοί = Έλληνες,
Πριαμίδες = Τρωαδίτες.

20. Η αρπαγή της Ελένης παρουσιάζει ομοιότητες με το μύθο της αρπαγής της Περσεφόνης.

21. *Παράξενο* (στο πρωτότυπο *τέρας*). Η λέξη επαναλαμβάνεται και στο στίχο 296 (και μεταφράζεται ως *αλλόκοτη*). Η λέξη *τέρας* στα αρχαία ελληνικά ήταν αμφίσημη, γιατί

υποδήλωνε και το θαυμαστό και το τερατώδες.

22. Σύμφωνα με μια παράδοση, μετά την ερωτική της ένωση με τον κύκνο-Δία η Λήδα γέννησε ένα αυγό, από όπου βγήκε η κόρη της, η Ελένη.

ΑΣ ΓΙΝΟΥΜΕ ΘΕΑΤΕΣ

■ Σε όλη τη διάρκεια του κομμού η Ελένη εκφράζει την οδύνη και την απελπισία της.

● Πώς ο αρχαίος υποκριτής, που υποδυόταν την Ελένη, πιστεύεις ότι θα απέδιδε αυτά τα έντονα συναισθήματα; Ας λάβουμε υπόψη ότι: α) οι ηθοποιοί στο αρχαίο θέατρο φορούσαν προσωπίο και β) ο πιο κοντινός θεατής απείχε περίπου 10 μέτρα και ο πιο μακρινός περίπου 100.

Σύγχρονοι θεατές σε αρχαίο θέατρο

**Ηθοποιοί με προσωπίοί σε
σύγχρονη παράσταση
θεατές από
αγγειογραφία
(μελανόμορφο αγγείο του 6ου αι.
π.Χ.)**

**Θεατές από
αγγειογραφία
(μελανόμορφο αγγείο
του 6ου αι. π.Χ.)**

ΑΣ ΕΜΒΑΘΥΝΟΥΜΕ

■ Έχουμε ήδη διαπιστώσει στον Πρόλογο την τραγική θέση της Ελένης. Στοιχεία που ορίζουν την

τραγικότητα ενός προσώπου και το καθιστούν τραγικό ήρωα θεωρούνται –ανάμεσα στα άλλα– τα αισθήματα ενοχής, η σύγκρουσή του με υπέρτερες δυνάμεις, η απότομη μεταστροφή της τύχης, η επικράτηση μιας αναπόφευκτης μοίρας. Ας αναζητήσουμε στον κομμό στοιχεία που συνθέτουν την τραγικότητα της ηρωίδας.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ 3

Ο ΘΡΗΝΟΣ

[Μετά την πτώση της Τροίας η αιχμάλωτη Εκάβη, γυναίκα του Πρίαμου και μητέρα του Έκτορα, θρηνεί.]

Συφορά!

Πώς η δύστυχη, πώς να μην κλαίω,
που μου χάθηκαν

τα παιδιά μου, η πατρίδα μου,
ο άντρας μου;
Μεγαλεία των προγόνων
πεςμένα· λοιπόν
μια σκιά, τίποτ' άλλο δεν ήσαστε.
Τι να πω, τι ν' αφήσω
και σαν τι να θρηνήσω;
Πώς οι κλείδωσες, αχ, μου πονούνε
της δύστυχης,
ξαπλωμένη όπως είμαι δω χάμω
με την πλάτη σε στρώση σκληρή!
Οχ, οι πόνοι τρυπούν
τα πλευρά μου,
τα μελίγγια μου εδώ, το κεφάλι.
να σαλεύω πώς θέλω
του κορμιού το σκαρί
μια δεξιά, μια απ' την άλλη,
να κρατά το ρυθμό
στους αστέρευτους θρήνους μου!
Θρήνοι, δίχως τραγούδια χορών,
είν' αυτή η μουσική που ταιριάζει
στους δύστυχους.

Ευριπίδης, *Τρωαδίτισσες*,
στ. 105-121 (μτφρ. Θ. Σταύρου)
(Από το *Τραγωδίες του Ευριπίδη*,
Βιβλιοπωλείον της «Εστίας»)

ΔΙΑΛΟΓΙΚΗ ΣΚΗΝΗ (στ. 297-331)

- Ποια είναι τα αίτια της δυστυχίας της;
- Ποια είναι τα τωρινά βάσανά της;

ΕΛΕ. Αχ! να σβηνόμουν πάλι
σαν εικόνα²³
κι αντί για την ωραία θωριά
μου ετούτη
300 μεγάλη ασκήμια να 'χα,
να ξεχνούσαν
την τωρινή μου οι Έλληνες τη φήμη
κι ό,τι καλό δικό μου να κρατούσαν,
όπως θυμούνται τώρα το κακό.

Όποιος
έχει μια συμφορά θεοσταλμένη,

305 το χτύπημα βαρύ, μα
το υποφέρει·
όμως πολλά δεινά με
ζώνουν. Δίχως
να φταίω με κακολογούν· ετούτο
χειρότερο είναι απ' την αλήθεια,
πράξεις
να σου φορτώνουν που
δεν έχεις κάνει.

310 Μ' έριξαν οι θεοί
απ' την πατρίδα
σε βάρβαρες συνήθειες,
χωρίς φίλους,
κι ενώ ήμουν λεύτερη,
έχω γίνει σκλάβα·
οι βάρβαροι όλοι δούλοι,
εξόν²⁴ ο αφέντης.²⁵

Κι η άγκυρα που μου βάσταε
τις ελπίδες,
315 πως κάποια μέρα ο άντρας
μου θα 'ρχόταν

να με λυτρώσει απ'
τα δεινά μου, πάει,
δεν είναι ζωντανός, το φως
δε βλέπει.

Χάθηκε η μάνα μου
κι εγώ φονιάς της·
άδικα, μα βαραίνει εμέ το κρίμα²⁶

320 η κόρη μου, καμάρι
του σπιτιού μου,
κακογερνάει ανύπαντρη,
παρθένα²⁷

τα δυο μου αδέρφια,
οι Διόσκουροι, πεθάναν.²⁸

Κι εγώ που συμφορές
με ζώνουν τόσες,
ενώ είμαι ζωντανή, νεκρή λογιέμαι.

325 Και τελευταίο αυτό,
στη Σπάρτη αν πάω,
δε θα μ' αφήσουν να διαβώ
τις πύλες,
θαρρώντας πως εχάθηκ' η Ελένη

της Τροίας με το Μενέλαο.

Τι εκείνος
αν ζούσε, θα με γνώριζε

απ' τα κρύφια

330 σημάδια, μοναχά γνωστά

στους δυο μας.²⁹

Δε γίνεται όμως τούτο,

ουδέ θα γίνει.

ΣΧΟΛΙΑ

23. Στο πρωτότυπο **ἄγαλμα**. Η Ελένη πιθανόν να εύχεται να εξαφανιζόταν η ομορφιά της, όπως το χρώμα από ένα **ἄγαλμα** (τα αρχαία αγάλματα ήταν πολύχρωμα) ή από ένα ζωγραφικό πίνακα.

24. **εξόν**= εκτός.

25. Σύμφωνα με την κυρίαρχη αντίληψη των Αθηναίων, τα βαρβαρικά ήθη είναι κατώτερα από τα ελληνικά και οι βάρβαροι είναι

δούλοι, καθώς είναι υποταγμένοι στον απόλυτο μονάρχη.

26. Εκφράζει και εδώ η Ελένη (όπως και στο στ. 64) την άποψη ότι είναι *αναίτιος* και ταυτόχρονα *παναίτιος*, δηλαδή ότι είναι αθώα και ταυτόχρονα υπεύθυνη για όλα, εξαιτίας της ομορφιάς της.

27. Κόρη της Ελένης είναι η Ερμιόνη, η οποία ακούγεται εδώ για πρώτη φορά. Με το ρήμα *κακογερνάει* η Ελένη δεν αναφέρεται στην τωρινή αλλά στη μελλοντική τύχη της κόρης της.

28. Η Ελένη υιοθετεί εδώ τη χειρότερη εκδοχή.

29. Η αναγνώριση δύο προσώπων στην αρχαία ελληνική τραγωδία, όπως και στον Όμηρο και αλλού, μπορεί να γίνει με *σημάδια*.

Το θρηνητικό τραγούδι σταματά. Ο Χορός αισθάνεται την ανάγκη να σταθεί κοντά στην Ελένη και να την παρηγορήσει. Τα παρηγορητικά αυτά λόγια προκαλούν την αντίδραση της Ελένης.

■ Ας προσπαθήσουμε να φανταστούμε την Ελένη όσο αυτή μιλάει.

- Ποια θα είναι η στάση της; Πού θα απευθύνεται; Ποια θα είναι η ένταση της φωνής της; Θα κινείται και πώς;

- Ό,τι απεικονίζεται στην παρακάτω φωτογραφία βρίσκεται κοντά σε όσα φαντάστηκες;

Ελένη και Χορός
(Α. Συνοδινού,
Εθνικό Θέατρο, 1977,
σκην. Α. Σολομός)

ΑΣ ΕΜΒΑΘΥΝΟΥΜΕ

- Μετά το θρηνητικό τραγούδι της η ηρωίδα μοιάζει να έχει επανακτήσει την ψυχραιμία της και προβαίνει σε μια «ρητορική» διαμαρτυρία. Ο ρητορικός χαρακτήρας του λόγου της μπορεί να γίνει φανερός στην άρτια διάρθρωσή του, στις ρητορικές ερωτήσεις και στις αποφθεγματικές εκφράσεις που τον διανθίζουν. Ας τα επισημάνουμε.
- Αξίζει να σταθούμε στις αποφθεγματικές εκφράσεις. Θίγουν θέματα που ίσως απασχολούσαν

τους Αθηναίους εκείνη την εποχή.

- Ας τα αναζητήσουμε. Κατά πόσο τα θέματα αυτά μας προβληματίζουν και σήμερα;

- *Δίχως να φταίω με κακολογούν* (στ. 306-307), παραπονιέται και πάλι η Ελένη.

- Βρίσκεις δικαιολογημένο το παράπρονό της;

- Τι πιστεύεις ότι επιδιώκεται με τη συχνή αναφορά της στην άδικη δυσφήμισή της; Ίσως θα μπορούσαμε να συναισθανθούμε το παράπρονό της, αν φέρναμε στο νου μας ανάλογες δικές μας εμπειρίες.

*Γ. Ρίτσος, Ελένη
(Μ. Λυμπεροπούλου,
ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Πάτρας, 1991)*

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ 4

ΟΝΟΜΑ ΚΑΙ ΣΩΜΑ

[Στην τραγωδία Η Ιφιγένεια στην Αυλίδα ο Αγαμέμνονας έχει αποφασίσει να θυσιάσει την κόρη του Ιφιγένεια, προκειμένου να εξιλεώσει την Άρτεμη και να πραγματοποιηθεί ο απόπλους του ελληνικού στόλου, που έχει καθηλωθεί από την άπνοια στην Αυλίδα. Για να πείσει την Κλυταιμνήστρα να φέρει στην Αυλίδα την Ιφιγένεια, της γράφει ψέματα ότι θα την παντρεύει με τον Αχιλλέα όταν ο Αχιλλέας πληροφορείται την πλεκτάνη αυτή, εξοργίζεται για τη χρησιμοποίηση του ονόματος του εν αγνοία του.]

ΑΧΙΛΛΕΑΣ. [στην Κλυταιμνήστρα]
[...] τ' όνομά μου της κόρης σου
φονιάς θα γίνει τότε,

κι ας μην πήρε μαχαίρι.

Ο αίτιος βέβαια
είν' ο άντρας σου· και

το κορμί μου ωστόσο
δε θα 'ναι αγνό, αν χαθεί για με,

για γάμο
μ' εμένα η κόρη αυτή [...]

Θα 'μουν εγώ

ο πιο πρόστυχος Αργεΐος,
θα 'μουν εγώ ένα τίποτα [...],

αν φονιάς θα γίνει,

για χατίρι τ' αντρός σου,

το όνομά μου.

Ευριπίδης, *Η Ιφιγένεια στην Αυλίδα*,
στ. 938-947 (μτφρ. Θ. Σταύρου)

(Απο το *Τραγωδίες του Ευριπίδη*,
Βιβλιοπωλείον της «Εστίας»)

Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΗΣ ΕΛΕΝΗΣ

► Ποια απόφαση παίρνει η Ελένη και για ποιους λόγους;

ΕΛΕ. Γιατί λοιπόν να ζω;³⁰
Τι με προσμένει;
Για να γλιτώσω από
τα βάσανά μου,
να παντρευτώ ένα βάρβαρο
και πλούσια
335 ζωή μαζί του να περνώ;
Η γυναίκα
σα θα δεχτεί έναν άντρα
που δε στέργει,
δεν έχει σέβας διόλου
στον εαυτό της.
Πιο καλά θάνατος,
μα να 'ναι ωραίος.
Το κρέμασμα ντροπή,
κι οι δούλοι ακόμα

340 τέτοιο χαμό για αισχρο
τον λογαριάζουν.

Έχει αρχοντιά κι ευγένεια
το μαχαίρι
κι απ' τη ζωή γοργά ξεφεύγεις. Έχω
τόσο βαθιά στη δυστυχία βουλιάξει
σ' άλλες γυναίκες η ομορφιά χαρίζει

345 χαρά, το χαλασμό
σε μένα μόνο.

Η ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ

► *Με ποια επιχειρήματα προσπαθεί ο Χορός να αποτρέψει την Ελένη από την απόφασή της;*

► *Ποια συμβουλή της δίνει ο Χορός;*

ΧΟΡ. Όποιος και να 'ναι, Ελένη,
ο ξένος, όσα
διηγήθηκε γι' αλήθεια
μην τα πάρεις.

ΕΛΕ. Μου το 'πε καθαρά,
ο Μενέλαος πάει.

ΧΟΡ. Συχνά οι αλήθειες
ψέμα καταντούνε.

350 **ΕΛΕ.** Μα και συχνά
τ' αντίθετο συμβαίνει.

ΧΟΡ. Γυρίζει στο κακό μονάχα
ο νους σου.

ΕΛΕ. Φόβος βαρύς κι ασήκωτος
με ζώνει.

ΧΟΡ. Απ' το παλάτι
σ' αγαπάει κανένας;

ΕΛΕ. Όλοι· εξόν αυτός
που ταίρι του με θέλει.³¹

355 **ΧΟΡ.** Να τι θα κάνεις·
άφησε τον τάφο....

ΕΛΕ. Πού θες να φτάσεις;³²
Τι με συμβουλεύεις;

ΧΟΡ. Να πας μες στο παλάτι
και την κόρη
της πελαγίσιας νύμφης, τη Θεονόη,
που όλα τα γνωρίζει, να ρωτήσεις

360 ο άντρας σου αν ακόμα ζει

ή δε βλέπει
το φως του ήλιου πια.

Κι όταν θα πάρεις
σίγουρες προφητείες, μπορείς τότε
να χაίρεσαι ή να κλαις.

Προτού να ξέρεις,
ποιο τ' όφελος να θλίβεσαι;

Άκουσέ με·

365 άσε τον τάφο, πήγαινε
σ' εκείνη

και θα τα μάθεις όλα·

αφού 'ναι κάποιος
στο σπίτι να σου πει

όλη την αλήθεια,
τι ψάχνεις μακριά; Μαζί σου θέλω
να 'ρθώ κι εγώ εκεί μέσα,

τις μαντείες

370 ν' ακούσω της παρθένας·

οι γυναίκες
πρέπει να βοηθούν η μια την άλλη.

30. Το ίδιο ερώτημα είχε θέσει η Ελένη στο μονόλογό της στον Πρόλογο (στ. 68-69: *τι να την κάνω τη ζωή πια;*). Τότε όμως είχε αιτιολογήσει την απόφασή της να μείνει στη ζωή με την ελπίδα της επιστροφής του Μενέλαου.

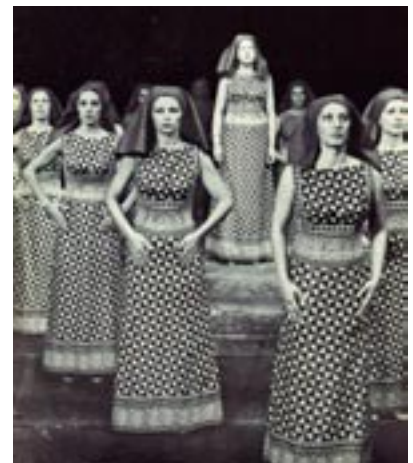
31. Εννοεί το Θεοκλύμενο, που κάνει ό,τι μπορεί για να πάρει την Ελένη γυναίκα του· η προσπάθειά του όμως αυτή, να της επιβάλει το γάμο παρά τη θέλησή της, είναι για την Ελένη δείγμα έλλειψης αγάπης.

32. Η Ελένη διακόπτει το λόγο της Κορυφαίας από φόβο μήπως, αν αφήσει το μνήμα του Πρωτέα, βρεθεί στο έλεος του Θεοκλύμενου.

■ Τα προηγούμενα τμήματα του Χορικού άδονταν από όλα τα μέλη του Χορού. Τώρα όμως από το ομαδικό τραγούδι περνάμε στη συνομιλία μεταξύ της Ελένης και της Κορυφαίας του Χορού.

- Πιστεύεις ότι η κίνηση των γυναικών του Χορού αλλάζει;
- Πώς φαντάζεσαι τη στάση και τις κινήσεις της Ελένης και της Κορυφαίας όσο αυτές συνομιλούν;

*Κορυφαία – Γυναίκες
του Χορού
(Εθνικό Θέατρο, 1977,
σκην. Α. Σολομός,
χορογρ. Ν. Τσάτσου-
Συμεωνίδου)*

■ Πολλές φορές οι ήρωες του Ευριπίδη εκφράζουν την επιθυμία να αποδράσουν από την οδυνηρή πραγματικότητα μέσα στην οποία ζουν. Κάποτε η επιθυμία τους αυτή εκφράζεται και ως ευχή να πεθάνουν ή ως παράπονο που δεν είναι ήδη νεκροί.

- Σε ποια σημεία του λόγου της Ελένης διαφαίνεται η επιθυμία απόδρασης;

- Ποια είναι η οδυνηρή πραγματικότητα από την οποία θέλει να αποδράσει;

- Ποια αισθάνεται ότι είναι η ευθύνη της;

Ελένη – Χορός
(Λ. Τασοπούλου,
Αμφιθέατρο, 1999,
σκην. Σ. Ευαγγελάτος)

■ Όσο εξελίσσεται το έργο, μπορούμε να διαμορφώνουμε μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα για τη λειτουργία του Χορού στην *Ελένη*. Ο Χορός, που σε όλη τη διάρκεια του κομμού συνέπασχε με την Ελένη θεωρώντας αληθινές τις πληροφορίες του Τεύκρου, εκφράζει πλέον επιφυλάξεις για την αξιοπιστία τους και αναλαμβάνει πιο ενεργό ρόλο.

● Ας προσπαθήσουμε να ερμηνεύσουμε την αλλαγή στη στάση του Χορού και να διερευνήσουμε τη σημασία της στη δραματική οικονομία του έργου.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ 5

**«ΙΝΤΑ ΘΕΛΩ ΠΛΙΟ ΤΗ ΖΗΣΗ
ΝΑ ΜΑΚΡΑΙΝΩ»**

*[Η Αρετούσα, που περιμένει το
γυρισμό του αγαπημένου της
Ερωτόκριτου, πληροφορείται το
θάνατό του.]*

**ΑΡΕΤΟΥΣΑ. Ρωτόκριτε, ίντα θέλω
πλιο τη ζήση να μακραίνω;
Ποια ολπίδα πλιο μου 'πόμεινε
και θε να σ' ανιμένω;
Δίχως σου πώς είν' μπορετό
στον κόσμο πλιο να ζήσω;
Ανάθεμα το ριζικό
στά φύλαγεν οπίσω!**

[...]

**Μοίρα, δε σε φοβούμαι πλιο
κι ό,τι κι α θέλεις κάμε, [...]**

**εις τα βουνιά ας με ρίξουσι
και τα θεριά ας με φάσι,
η απονιά σου να χαρεί
κι η γνώμη να χορτάσει.**

**B. Κορνάρος, *Ερωτόκριτος*, Ε, στ.
985-988, 1023, 1027-1028
(Από το B. Κορνάρος, *Ερωτόκριτος*,
Ερμής)**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

- σελ. 6 (ΕΙΚ.) Από το πρόγραμμα της παράστασης Ευριπίδης, *Βάκχες*, Piccolo Teatro de Milano – Teatro d' Europa, 2004**
- σελ. 19 (ΕΙΚ.1) *Ελληνική Μυθολογία*, τομ.5, Εκδοτική Αθηνών.
(ΕΙΚ.2) *Η Καθημερινή, Οδηγοί του κόσμου*, Αθήνα και Ηπειρωτική Ελλάδα.**
- σελ. 33 (ΕΙΚ.) Από το πρόγραμμα της παράστασης Ευριπίδης, *Ελένη*, Αμφιθέατρο, 1999.**
- σελ. 34 (ΕΙΚ.) *Επίδαυρος, 40 χρόνια Φεστιβάλ*, Δημοτική επιχείρηση Πολιτιστικής ανάπτυξης, Δήμου Ασκληπιείου – Νέα Σύνορα–**

Α. Α. Λιβάνη

σελ. 42, 43 (ΕΙΚ.1) Πλάτων Μάξιμος,

Αρχαία Ελληνικά Θέατρα.

(ΕΙΚ.2) Κ. Μπολέτης, Μ. Ζ.

Πιτένης (επιμ.) *Μια σκηνή για το Διόνυσο, Καπόν.*

(ΕΙΚ.3) «Επτά ημέρες»,

***Η Καθημερινή της Κυριακής,*
20/8/2000**

σελ. 53, 55, 56 (ΕΙΚ.1) Αρχείο

Κ.Θ.Β.Ε.

(ΕΙΚ.2) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε.

**(ΕΙΚ.3) *Ελληνική Μυθολογία,*
τομ.5, Εκδοτική Αθηνών.**

σελ. 61, 64 (ΕΙΚ.1) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε.

(ΕΙΚ.2) Αρχείο Αμφιθεάτρου

(ΕΙΚ.3) Αρχείο Αμφιθεάτρου

**σελ. 71, 73, 75 (ΕΙΚ.1) *Ελληνική*
Μυθολογία, τομ.5, Εκδοτική
Αθηνών.**

(ΕΙΚ.2) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε.

**(ΕΙΚ.3) Κώστας
Γεωργουσόπουλος, Ομάδα
Θεατρολόγων, Σάββας Γώγος,
Επίδαυρος, Το Αρχαίο
Θέατρο, Οι Παραστάσεις,
Μίλητος.**

**σελ. 82, 86 (ΕΙΚ.1) Κώστας
Γεωργουσόπουλος, Ομάδα
Θεατρολόγων, Σάββας Γώγος,
Επίδαυρος, Το Αρχαίο
Θέατρο, Οι Παραστάσεις,
Μίλητος.**

**(ΕΙΚ.2) Από το πρόγραμμα
του Εθνικού Θεάτρου,
Επιδαύρια 1977.**

**(ΕΙΚ.3) Ελληνική Μυθολογία,
τομ.5, Εκδοτική Αθηνών.**

**σελ. 92, 94 (ΕΙΚ.1) Κύκλος Ελένη,
Έκδοση του Μεγάρου
Μουσικής σε συνεργασία με
το Μ.Ι.Ε.Τ.**

(ΕΙΚ.2) Αρχείο Εταιρείας

Θεάτρου

σελ. 102, 103 (ΕΙΚ.) Από το πρόγραμμα της παράστασης Σοφοκλής, *Ηλέκτρα*, Εθνικό Θέατρο, 1996.

σελ. 111, 112 (ΕΙΚ.1) *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τομ.Γ2, Εκδοτική Αθηνών.

(ΕΙΚ.2) Από το πρόγραμμα της παράστασης Ευριπίδης, *Ηλέκτρα*, ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Πάτρας, 2003.

σελ. 119, 120, 121 (ΕΙΚ.1) Από το πρόγραμμα του Εθνικού Θεάτρου, *Επιδαύρια* 1977.

(ΕΙΚ.2) *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τομ.Γ2, Εκδοτική Αθηνών.

(ΕΙΚ.3) Αρχείο Κ.Θ.Β.Ε.

σελ. 120 (ΕΙΚ.1) «Επτά ημέρες», *Η Καθημερινή της Κυριακής*, 13/7/2003.

**(ΕΙΚ.2) Κύκλος Ελένη,
Έκδοση του Μεγάρου
Μουσικής σε συνεργασία με
το Μ.Ι.Ε.Τ.**

**(ΕΙΚ.3) Κ. Μπολέτης, Μ. Ζ.
Πιτένης
(επιμ.) Μια σκηνή για το
Διόνυσο, Καπόν.**

**σελ. 137, 138 (ΕΙΚ.1) Από το
πρόγραμμα του Εθνικού
Θεάτρου, Επιδαύρια 1977.**

**(ΕΙΚ.2) Κύκλος Ελένη,
Έκδοση του Μεγάρου
Μουσικής σε συνεργασία με
το Μ.Ι.Ε.Τ.**

**σελ. 146, 148 (ΕΙΚ.1) Από το
πρόγραμμα του Εθνικού
Θεάτρου, Επιδαύρια 1977.**

(ΕΙΚ.3) Αρχείο Αμφιθεάτρου

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
ΚΕΙΜΕΝΟ – ΣΧΟΛΙΑ	34
Πρόλογος στ.1-191	34
Πάροδος στ.192-371.....	102

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.